

МАТЕРІАЛИ СТУДЕНТСЬКОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
ОНЛАЙН-КОНФЕРЕНЦІЇ

**«ОЦІНКА ТА ВИКОРИСТАННЯ
РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ В
ТУРИСТИЧНИХ ЦІЛЯХ»**

22 квітня 2021 р.
м. Ужгород

**ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
Факультет туризму та міжнародних комунікацій
Львівський національний університет імені Івана Франка
Географічний факультет**

**«ОЦІНКА ТА ВИКОРИСТАННЯ РЕКРЕАЦІЙНО-
ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ В
ТУРИСТИЧНИХ ЦІЛЯХ»**

*Матеріали студентської
науково-практичної
онлайн-конференції
22 квітня 2021 р.*

УДК 338.48 (477.8-67 Кар) (063)
ББК 433 (4 Укр 3) ЛО
0-93

Організаційний комітет:

1. **Габчак Наталія Францівна** – к.геогр.н., доцент, декан факультету туризму та міжнародних комунікацій.
2. **Машіка Ганна Василівна** – д.геогр.н., професор, завідувач кафедри туризму, заступник декана факультету туризму та міжнародних комунікацій з методичної роботи.
3. **Ханас Уляна Ярославівна** – к.філос. н., доцент кафедри туризму, заступник декана факультету туризму та міжнародних комунікацій з навчальної роботи.
4. **Кашка Марія Юріївна** – к.і.н., доцент кафедри туризму, заступник декана факультету туризму та міжнародних комунікацій з наукової роботи.

Програма конференції:

1. **Апіян Арміне:** «Особливості сакральної архітектури в Івано-Франківській області».
2. **Бабидорич Аліна:** «Історико-культурні ресурси Мукачівщини: стан та перспективи використання».
3. **Береш Наталія:** «Санаторій «СИНЯК»: історія і сьогодення».
4. **Бучко Наталія:** «Паломництво хасидів на Закарпатті».
5. **Гаврилешко Андрій:** «Дерев'яні церкви Закарпаття як об'єкти туризму».
6. **Гашпар Оксана:** «Особливості релігійного туризму на Закарпатті».
7. **Гнатюк Анастасія:** «Родовища озокериту Львівщини як складова бальнеологічних ресурсів».
8. **Дідура Яна:** «Популярні напрями розвитку туризму в Українських Карпатах».
9. **Когут Дарина:** «Бальнеологічні ресурси Закарпаття».
10. **Костик Антоніна:** «Музеї Закарпаття як туристично-красознавчі об'єкти».
11. **Мельник Діана:** «Рекреаційна орієнтація перспективного розвитку регіону Українських Карпат на прикладі Чернівецької області».
12. **Павлусь Софія:** «Використання замкових руїн при формуванні туристичних маршрутів. Методи та перспективи розвитку».
13. **Паньків Христина:** «Туристично-рекреаційна привабливість Галицького НПП».
14. **Сарканич Марія:** «Розвиток зеленого туризму як спосіб розкриття рекреаційно-туристичного потенціалу Карпатського регіону».
15. **Твардовська Олена:** «Шляхами карпатських річок на Бокораш. Туристичний потенціал екологічних маршрутів».
16. **Чонка Аліна:** «Роль архітектурного мистецтва на розвиток культурно-пізнавального туризму на Прикарпатті».
17. **Яльч Мар'ян:** «Замки Закарпаття та їх використання в екскурсійній діяльності».

ЗМІСТ

Апіян Арміне. Особливості сакральної архітектури в Івано-Франківській області.....	5
Бабидорич Аліна. Історико-культурні ресурси Мукачівщини: стан та перспективи використання.....	8
Береш Наталія. Санаторій «СИНЯК»: історія і сьогодення.....	10
Бучко Наталія. Паломництво хасидів на Закарпатті.....	12
Гаврилешко Андрій. Дерев'яні церкви Закарпаття як об'єкти туризму.....	14
Гнатюк Анастасія. Родовища озокериту Львівщини як складова бальнеологічних ресурсів..	16
Дідура Яна. Популярні напрями розвитку туризму в Українських Карпатах.....	18
Когут Дарина. Бальнеологічні ресурси Закарпаття.....	20
Мельник Діана. Рекреаційна орієнтація перспективного розвитку регіону Українських Карпат на прикладі Чернівецької області.....	22
Павлусь Софія. Використання замкових руїн при формуванні туристичних маршрутів. Методи та перспективи розвитку.....	25
Паньків Христина. Туристично-рекреаційна привабливість Галицького НПП.....	27
Сарканич Марія. Розвиток зеленого туризму як спосіб розкриття рекреаційно-туристичного потенціалу Карпатського регіону.....	29
Твардовська Олена. Шляхами карпатських річок на Бокораш. Туристичний потенціал екологічних маршрутів.....	30
Чонка Аліна. Роль архітектурного мистецтва на розвиток культурно-пізнавального туризму на Прикарпатті.....	33
Яльч Мар'ян. Замки Закарпаття та їх використання в екскурсійній діяльності.....	35

Особливості сакральної архітектури в Івано-Франківській області

Актуальність дослідження. На сучасному етапі розвитку українського суспільства гостро постає проблема відродження культури та духовності. З незалежністю почалось духовне відродження нашої держави, почав розвиватись туризм. Значну кількість історико-культурних пам'яток займають саме сакральні об'єкти. Івано-Франківська область Карпатського регіону входить до насиченого сакрально-туристичними об'єктами Західноукраїнського району. Висока насиченість сакральними об'єктами пояснюється довготривалим входженням областей Карпатського регіону до Австро-Угорської імперії, Польщі, Румунії та Чехо-Словаччини. Туризм в Івано-Франківській області має величезний туристичний потенціал у порівнянні з іншими областями України. Ця область постійно на перших позиціях за найбільшими обсягами надходжень від сплати туристичного збору, що надійшли до місцевих бюджетів і є серед лідерів внутрішнього туризму в Україні.

Метою роботи є вивчення пам'яток сакральної архітектури Івано-Франківської області, та формування пропозицій по покращенню використання сакрально-архітектурних об'єктів.

Виклад основного матеріалу. Івано-Франківська область відома багатою сакральною і духовною спадщиною. Територію області здавна населяли народи з різним релігійним віросповіданням. Збережені церкви, костьоли, синагоги, монастирі та скити є окрасою області та передумовою для розвитку релігійного та паломницького туризму.

На сьогодні в області нараховується 50 дерев'яних церков, які охороняються державою. Найдавніші з них — Благовіщенська церква (1587 рік) у місті Коломия, Успенська церква (1623 рік) в селі Пістинь Косівського району, Різдва Богородиці (1678 рік) у селищі Ворохта на Яремчанщині. А в селі Росільна Богородчанського району знаходиться дерев'яна церковця - церква святих апостолів Петра і Павла, зведена без жодного цвяха.

У гірських селах області зустрічаються дерев'яні будівлі трьох типів: лемківські (церква св Параскеви у польщі), бойківські (церква в і-ф) та гуцульські (церква в криворівні). Для гуцульської школи характерні багатоярусний дах з кількома шпильми та квадратна основа будівлі. Бойківські церкви — видовжені, складаються з трьох залів, накриті спільним шатровим дахом. Лемки будували церкви з однією банею-шпилем, до головної споруди прилаштовували бокові — виходила хрестова основа.

Найяскравішим зразком дерев'яного будівництва є церква Святого Духа з укріпленнями в місті Рогатин (1666 рік). Іконостас Святодухівської церкви, створений у 1650 році, вважається перлиною українського малярства. [2]

Знаковими об'єктами для розвитку цього виду туризму є:

- Манявський скит, пам'ятка архітектури XVII ст., поблизу с. Манява Богородчанського району. Заснований у 1606 р. Й. Княгиницьким, вихованцем Афонського монастиря. Це аскетичний чоловічий монастир східного обряду (український Афон), визначний осередок духовності, культури і мистецтва України. Зараз це відреставрований ансамбль кам'яних і дерев'яних споруд, обгороджених високою кам'яною стіною з вежами і бійницями. Манявський скит, був центром мережі монастирів Галичини, Буковини і Молдавії. Тут похоронений гетьман Іван Виговський. Сьогодні тут це Хрестовоздвиженський чоловічий монастир УПЦ(КП).
- Гошівський монастир отців Василіян і церква Преображення Господнього на Ясній Горі у с. Гошеві Долинського району, заснований у 1570 році. Є місцем паломництва християн з різних країн світу, які йдуть сюди, щоб помолитися чудотворній іконі Божої Матері;

- Монастир XVII ст. у с. Погоня (Тисменицький район)– місце паломництва християн протягом багатьох століть. За історичними довідками, ця місцевість прославилася ще за часів Данила Галицького чудотворним об'явленням Матері Божої.
- Духовно-екологічний центр «Здвижин» в с. Кобаки Косівського району, де у 1934 році з'явилася Матір Божа
- Духова криниця (криниця Іоана Предтечі) і каплиця - одне із священних для галичан місць, що знаходиться в урочищі Вишновець, Тисменицького району. За віруваннями, вода з цього джерела має цілющу силу, яка зцілює незрячих. Щороку на Івана Купала біля Криниці Святого Духа відбуваються величні нічні відправи з молитвами.
- Також не можна не зазначити найдавнішу споруду Івано-Франківська - Костел-усипальниця Непорочного зачаття Діви Марії, який зводився у 1672-1703 році, але вже через тридцять років на ній з'явилися тріщини, тож упродовж двох наступних сторіч час від часу її зміцнювали. У 1672 споруджено муровий костел за проектом і керівництвом французьких архітекторів Франсуа Корассіні та Кароля Бенуа. Нині колегіальний костел Пресвятої Діви Марії — єдина культова споруда в місті, яка використовується не за призначенням. У 1965 році тут розмістили геологічний музей. З 1980 року - Івано-Франківський художній музей'. У ньому експонуються унікальні зразки образотворчого, народного та сакрального мистецтва краю.

На території області збереглися руїни чотирьох замків: замку XVI ст. в с. Пнів Надвірнянського району, замків XVII ст. в селах Раковець та Чернелиця Городенківського району, та руїни Старостинського замку XIV-XVIII ст. в м. Галичі. [2]

В області під охороною держави знаходиться 28 костелів і 4 синагоги. Костели, в основному, барочного стилю відзначаються монументальністю і величністю. Найвизначнішими з них є костел кармелітів 1624 р. в смт Більшівцях Галицького району, костел 1760 р. в м. Городенці, костел бернардинів 1735 р. в смт Гвіздець Коломийського району, парафіальний костел 1703 р. та костел єзуїтів 1763 р. на майдані Шептицького в м. Івано-Франківську.

Під охороною держави на Івано-Франківщині перебуває 587 пам'яток сакральної архітектури, серед них – 446 церков та 88 дзвіниць. Відомими є такі церкви: Святого Духа в м. Рогатині; св. Василя Великого в с. Черче Рогатинського району; архистратига Михаїла в с. Устя Снятинського району; Різдва Богородиці в с. Рожнів; Йоана і Анни в с. Сморна Косівського району; Собору Богородиці в с. Нижній Вербіж Коломийського району та ін. [1]

Церковна дерев'яна спадщина Івано-Франківщини викликає великий інтерес у дослідників духовної культури України. Це зумовлено тим, що населення краю належить до різних етнографічних груп: лемки, бойки, гуцули, які в свою чергу будували неперевершені та дуже якісні споруди. Серед таких церков: Церква Святого Миколая в с. Барвінків, Церква Різдва Христового (Галич), а також Церква Благовіщення Пречистої Діви Марії — чинна дерев'яна церква у Коломий, пам'ятка архітектури національного значення. Відноситься до найкращих зразків гуцульського сакрального будівництва. [3]

З-поміж мурованих церков, пам'яток сакральної архітектури найціннішою є церква св. Пантелеймона у с. Шевченково Галицького району — єдиний наземний храм княжої доби на Прикарпатті, що зберігся до наших днів. Зведений у 1194 р. з білого пісковика в романо-візантійському стилі. Комплекс собору має визначну багатовікову історію, зокрема зазнав численних пошкоджень і перебудов. Він зберіг сучасний зовнішній вигляд після реставрації 1926 р. Нині храм увиразнює риси галицької архітектурної школи княжої доби. [3]

Говорячи про сакральні пам'ятки краю, не можна не зазначити пам'ятки які входять до списку світової спадщини ЮНЕСКО.

Статус об'єкта Світової спадщини дає такі переваги:

- додаткові гарантії збереження і цілісності унікальних природних і культурних комплексів.
- підвищує престиж територій і установ, які ними опікуються.
- сприяє популяризації включених у Список об'єктів і розвитку альтернативних видів природокористування (в першу чергу, екологічного туризму).

- забезпечує пріоритетність у залученні фінансових коштів для підтримки об'єктів Світової культурної і природної спадщини, в першу чергу, з Фонду Світової спадщини.
- сприяє організації моніторингу і контролю за станом збереження природних і культурних об'єктів.

Церква Святого Духа у Рогатині (Рогатинська Святодухівська церква) (більш правильна назва церква Зішестя Святого Духа, як це підписано в іконостасі церкви) — дерев'яний християнський храм у місті Рогатині Івано-Франківської області, пам'ятка народної архітектури та монументального мистецтва національного значення; нині використовується як художньо-краєзнавчий музей. 21 червня 2013 року на 37-й сесії Комітету Світової спадщини ЮНЕСКО, що проходила у Камбоджі, Церква Святого Духа, разом з іншими дерев'яними церквами карпатського регіону, була включена у список світової спадщини ЮНЕСКО.

Особливості архітектури: Церква Святого Духа в Рогатині — дерев'яна, тризрубна, одноверха, з квадратним центральним зрубом, гранчастим п'ятистінним вівтарем та подовженим бабинцем. Центральний зруб перекритий квадратним верхом з двома заломами. Зведена 1598 року і є однією з найдавніших сакральних споруд України. І не лише України. Подивитися на унікальний храм, збудований без жодного цвяха, приїжджають туристи з цілого світу. Експерти ЮНЕСКО були вражені давністю та автентичністю української церкви, адже таких дерев'яних об'єктів у світі залишилось небагато. Храм збудували без жодного цвяха. Колоди тесали з серцевини дуба і викладали спеціальною кладкою, яку називають "вовчим зубом". Попередні дослідження науковців засвідчили, що дуб на церкву був зрубаний у 1503-1505 роках. Дзвіницю до церкви добудували у XIX столітті.

Легенда: Гостей Рогатина до Церкви Зішестя Святого Духа приваблює легенда про те, що тут молилася Роксолана. Згідно з переказами, Настя Лісовська перед тим, як стати Роксоланою, дружиною турецького султана, жила у Рогатині і виховувалась у родині священика. Пам'ять видатної галичанки, яка впливала на доленосні для України рішення султана, сьогодні вшановує монумент у центрі Рогатина. [5]

Церква Різдва Пресвятої Богородиці

Церква Різдва Пресвятої Богородиці — дерев'яна церква в селі Нижній Вербіж Коломийського району Івано-Франківської області, споруджена в 1756–1808 роках. Видатна пам'ятка архітектури та монументального мистецтва. 21 червня 2013 року на 37-й сесії Комітету Світової спадщини ЮНЕСКО, що проходила у Камбоджі, Церква Різдва Пресвятої Богородиці, разом з іншими дерев'яними церквами карпатського регіону, була включена у список світової спадщини ЮНЕСКО.

П'ятибанна церква Різдва Богородиці не належить до типологічної групи гуцульських дерев'яних споруд, а повторює форми сакральних споруд Поділля та Слобожанщини. Розташована у західній частині села на схилі пагорба. Церква, що походить з XIX ст., згідно з переказами, побудована на колишньому монастирищі. Територія пам'ятки складається з церковного подвір'я, старого цвинтаря XIX – поч. XX ст., та цвинтаря XX ст. Територія пам'ятки становить 2,22 га. [4]

Необхідно відзначити що, релігійний туризм грає велику роль в системі міжнародного і внутрішнього туризму. Релігійні потреби та вподобання населення Західної України досить широкі, а тому сакральний туризм регіону включає такі головні напрямки: міжнародний туризм, міжобласний, місцевий. Водночас, в регіоні не в повній мірі використовується історико-культурна спадщина для формування спільної ідентичності, консолідації місцевих мешканців та формування позитивного іміджу області.

Хочу зазначити основні способи щодо покращення розвитку та використання сакрально-архітектурних та історико-культурних об'єктів:

- виявлення особливостей використання сакрально-архітектурних, історико-культурних об'єктів та долучення їх до сфери міжнародного туризму – насамперед за рахунок багатой та цікавої історії та багатотисячолетнього збереження;

- проводити постійний моніторинг стану збереження та використання сакрально-архітектурних та історико-культурних об'єктів;
- потрібно якісно новий підхід до подання матеріалу, який буде цікавим і легким для сприйняття екскурсанта;
- дослідження історії і культури етноконфесійних груп, які населяють територію області;
- висвітлення сакральних та історико-культурних об'єктів і їх туристичних особливостей регіону через рекламно-інформаційну діяльність;
- відродити релігійний туризм як самостійну підгалузь;
- розширення і покращення дорожньої мережі, яка б забезпечила безпеку туристам. [6]

Висновки. Отже, підсумовуючи вищесказане можна сказати, Івано-Франківщина має сприятливі суспільно-географічні умови, потужний історико-культурний потенціал для розвитку історико-культурного та сакрального туризму. Вона багата церквами, синагогами та костулами. Саме сакральний туризм грає велику роль в системі міжнародного і внутрішнього туризму. Релігійні потреби та вподобання населення Західної України досить широкі, а тому сакральний туризм регіону включає такі головні напрямки: міжнародний туризм, міжобласний, місцевий. Окремо слід розглядати прочанські тури. Водночас, в регіоні не в повній мірі використовується історико-культурна спадщина над чим ще потрібно працювати і працювати, адже завдяки своїй ресурсній базі область має всі шанси стати лідером і сфері релігійного туризму.

Дослідження сакральних об'єктів з розвитком знань у сфері релігії в роки незалежності набуло розвитку завдяки працям: О.О. Любінцевої, К.В. Мезенцева, С.В. Павлова, О.І. Щаблія, Л.Т. Шевчук та інші.

Список використаних джерел:

1. Завада В. Церква у с.Ворохта / Пам'ятки архітектури та містобудування України / В. Завада – К. : Техніка, 2000. – С. 123.
2. Лесик О.В. Замки та монастирі України / О.В. Лесик.- Львів: Світ, 1993.-172 с.
3. Патріарх Дмитрій Церковне будівництво Західної України: Навч. посібник / Патріарх Дмитрій – Львів: Місіонер,
4. Процак Р. Церкви Прикарпатського краю / Р. Процак - Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2006. - С. 180.
5. Слободян В. Храми Рогатинщини: Навч. посібник / В. Слободян. – Львів: Логос, 2004.- С. 251.
6. Туристичні ресурси Івано-Франківської області: <https://works.doklad.ru/view/W-84JcGMYwU/5.html>

УДК 640.432

***Аліна БАБИДОРІЧ,
студ. 4 курсу,
спец. «Туризм»
(Ужгород, Україна)***

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ РЕСУРСИ МУКАЧІВЩИНИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ

Актуальність дослідження. Туристичні ресурси визначають перспективу розвитку території в сфері туризму. Адже розвиток туристичної галузі будь-якого регіону напряму залежить від наявності в ній певних туристичних ресурсів. В свою чергу, багата історико-культурна спадщина регіону формує туристичний попит та створює привабливий імідж серед подорожуючих, тим самим сприяє розвитку декількох видів туризму в регіоні.

Мета. Виділити перспективні історико-культурні об'єкти Мукачівського району, дослідити їх стан та можливості використання в туристичній сфері.

Виклад основного матеріалу. Для аналізу історико-культурної спадщини Мукачівщини варто дати визначення такому поняттю як «туристичні ресурси». О.О. Любіцева, у наукових дослідженнях зазначає, що: «туристичні ресурси – це ті об’єкти природи, історії, культури, поточні події, явища, які можуть бути використані при створенні та реалізації туристичного продукту». У свою чергу, історико-культурні ресурси включають історичні, археологічні, архітектурні, етнографічні об’єкти та заклади культури (історичні, археологічні, архітектурні пам’ятки, твори монументального мистецтва, етнографічні особливості території, фольклор, центри прикладного мистецтва та ремесла, музеї, виставки, театри тощо). Основою таких ресурсів є їх цінність, привабливість та пізнавальний потенціал [2]. При дослідженні туристичних ресурсів Мукачівського району, необхідно визначити, що відповідно до постанови Верховної Ради України «Про утворення та ліквідацію районів», який вступив в дію з 17 липня 2020 року, до нового Мукачівського району входять такі територіальні громади: Великолучківська, Воловецька, Горондівська, Жденіївська, Івановецька, Неліпинська, Нижньоворітська, Чинадіївська, Кольчинська, Верхньокоропецька, Свалявська, Полянська та Мукачівська [1]. Таким чином, Мукачівський район складається з 13 громад, що безпосередньо збільшує кількість наявних ресурсів в районі, та відповідно сам туристичний потенціал території. Мукачівщина славиться насамперед такими історико-краєзнавчими об’єктами як: мисливський замок графа Шенборна, замок «Паланок», Чинадієвський замок «Сент-Міклош». Окрім того, наявні не такі відомі проте не менш цікаві пам’ятки культурної спадщини національного значення, наприклад Палац князя Ракоці «Білий дім», Миколаївський монастир 1360 р., дерев’яні церкви XVIII- XX ст. Воловецької громади. Велике значення для спадщини культури та історії мають фортифікаційні споруди, в особливості замки Мукачівщини. Як згадувалося вище, на території району зосереджені відразу три замки Закарпаття: замок «Паланок», Чинадієвський замок та палац графа Шенборна. Така концентрація цікавих об’єктів дає можливість туроператорам розробляти та просувати спеціалізовані тури, наприклад замками Закарпаття. При просуванні туристичного продукту Мукачівський замок «Паланок», часто виступає родзинкою відвідування та сприяє розвитку туризму не лише в регіоні, але й в цілій області та країні. Замок розташований на пагорбі вулканічного походження висотою 68 метрів. Приблизно в VI - IX ст. на території сучасного міста Мукачеве виникли перші глинобитні укріплення, об’єднавши селища в єдине ціле навколо твердині на Замковій горі. Він є однією з п’яти фортець у Європі, які ніколи не були взяті штурмом [4]. Прикладом пам’ятки, яка перебуваючи під реставраційними роботами приваблює велику кількість туристів за рахунок унікальної історії є Чинадієвський замок XV ст. – «Сент-Міклош». Замок належав багатому роду баронів Перені. В 1657 році замок постраждав під час штурму польськими військами. Пізніше будівля виконувала функції в’язниці, складу та довгий час знаходилась у занедбаному стані. Зараз Чинадієвський замок орендує художник Йосип Бартош, ентузіасти проводять реставраційні роботи. В деяких відреставрованих кімнатах відбуваються художні виставки, проводяться концерти живої музики [7]. На території Воловецької громади розташовані старовинні дерев’яні церкви, які виступають своєрідною візитівкою території. В селі Гукливій збереглася церква Святого Духа, яка є найдавнішою на Воловеччині, та датується 1765 роком. Побудована без єдиного цвяху. Раніше функціонувала як школа дяків, тепер же реставрується. Та навіть у 2018 році Святодухівська церква та дзвіниця XVIII століття увійшли у ТОП-10 цінностей туристичного Закарпаття в номінації «Архітектурна цінність», що вже дає підставу для розвитку цього місця як туристичної атракції [6]. Не менш цікавою є лемківська Михайлівська церква, пам’ятка дерев’яної архітектури XVI–XVIII століття, яка розмістилася на невеликому пагорбі у центрі присілка Бистрий на околиці Сваляви. Навіть розглядаючи деталі, можна впізнати характерний лемківський стиль. Над вівтарем є перпендикулярний перетин навхрест трьох прямих, що вивищується над чітко вираженим мусульманським півмісяцем. Саме такий вигляд мають хрести православних церков доби козацького бароко [5]. Старовинні дерев’яні церкви є не лише духовним надбанням, але й цікавими туристичним пам’ятками, відвідування яких може

бути включено як в комбіновані тури, так і розроблено в унікальні туристичні продукти, фундаментом якого виступатимуть історико-культурні об'єкти. Іншими історико-культурними ресурсами Мукачівського району, які є привабливими для відвідування виступають монументальні споруди. Зазвичай відвідування даного типу об'єктів є актуальним під час пішохідних екскурсій містом. Так наприклад, в місті Мукачево виділяються такі пам'ятники як сажотрусу, скульптури гусей, погруддя Мігая Мункачі в дворі палацу Ракоці, пам'ятники на території замку «Паланок» видатним особам, як Ілоні Зріні та Ференцу Ракоці, Федору Корятовичу та іншим. В кращих традиціях Закарпаття, встановлюються міні-скульптурки відомого Михайла Колодка, які є особливістю Закарпатського краю.

Отже, Мукачівський район наділений достатньою кількістю ресурсів для розвитку багатьох видів туризму. Видатні історико-культурні пам'ятки, що розташовані в регіоні роблять край туристично-привабливим. Разом з тим, необхідно звертати уваги і на менш відомі та унікальні місця, які в перспективі підсилять туристичний бренд регіону. Проте це можливо тільки за вдалої популяризації даних об'єктів, а також підтримання оптимального їх стану.

Список використаних джерел:

1. Про утворення та ліквідацію районів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text>
2. Любіцева О.О. Ринок туристичних послуг. Київ: Альтерпрес, 2002. 436 с.
3. Історичні об'єкти – церкви [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zaktour.gov.ua/historical-objects/церкви/>
4. Мукачівський замок [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zaktour.gov.ua/memorial/castlespalaces/>
5. Пам'ятник дерев'яної архітектури XVI-XVIII ст. – Михайлівська церква [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://svalyava-rada.gov.ua/portfolio-item/pam-yatnyk-derev-yanoji-arhitektury-xvi-xviii-st-myhajlivska-tserkva/>
6. Туристичне Закарпаття. Воловеччина: Святодухівська церква та дзвіниця 18 століття [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://carpathia.gov.ua/novyna/turystychne-zakarpatya-volovechchyna-svyatoduhivska-cerkva-ta-dzvinycya-18-stolittya>
7. Чинадієвський замок [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://zaktour.gov.ua/чинадієвський-замок/>

УДК 379.815

***Наталія БЕРЕШ,
студентка 2 курсу,
спеціальності 242 «Туризм»
(Ужгород, Україна)***

САНАТОРІЙ «СИНЯК»: ІСТОРІЯ І СЬОГОДЕННЯ

Актуальність дослідження. Санаторій «Синяк» – бальнеологічна і кліматична оздоровниця Карпатського регіону. Свою назву він отримав від гори Синяк й однойменного села, поблизу якого розміщений. За іншою версією його назва пов'язана із джерельною водою синюватого кольору.

В історичних документах вперше згадується цілюще джерело «Синяк» ще в XVIII столітті. У санаторно-курортному лікуванні мінеральну воду «Синяк» почали використовувати у 1832 році, коли за розпорядженням адміністрації графського маєтку було збудовано примітивну «купіль», першим прообразом закладу ресторанного господарства стала корчма. У 1922 році граф Шенборн будує тут купальню, яка працювала основі цілющої місцевої води. З тих часів залишилася старовинна будівля лікувального корпусу, яка сьогодні

є архітектурною окрасою санаторію, а її різьбляні дерев'яні сходи з графським гербом вважають справжнім музейним експонатом [2].

За переказами місцевих жителів, вперше про силу Синявського джерела заговорили місцеві вівчарі. Вони помітили, що їхня худоба, яка тут випасалася, ніколи не хворіла і добре росла. А вже зовсім скоро чутки про «божественну» воду розійшлися по обидва боки Карпатських гір.

Для санаторію, розміщеного у передгір'ях Карпатського вулканічного хребта, характерні сприятливі кліматичні умови для відпочинку впродовж року. Орографічні рекреаційні ресурси, наявні дві траси та траси для початківців, два гірськолижні витяги дозволяють займатись гірськолижним спортом взимку [2]. Кліматичні рекреаційні ресурси забезпечують кліматолікування. Наявність бальнеологічних ресурсів створюють хороші можливості та перспективи для розвитку лікувально-курортної рекреаційної діяльності. Генеруючими лікувальними чинниками оздоровниці є сірководнева мінеральна вода, термальні води та чисте гірське повітря [1].

За хімічним складом мінеральна вода слабо сульфідна, мало мінералізована, сульфатна, натрієво-кальцієво-магнієва, слаболужна. Сірководнева вода нагадує сочинську Мацесту, але її особливістю є те, що вона має не хімічне, а біологічне походження, тобто утворюється за рахунок життєдіяльності автохтонної мікрофлори. Вода допомагає пришвидшити кровообіг тканин тіла, зняти м'язові спазми, покращити діяльність серця та знизити артеріальний тиск. Також варто відзначити антиоксидантну дію цієї води, яка використовується при лікуванні уражень печінки та профілактики отруєнь важкими металами [2].

Унікальні лікувальні води Синяка за своєю якістю не поступаються таким знаменитим курортам як Баден-Баден, Карлові Вари, Кисловодськ, Трускавець.

Інфраструктурне оснащення санаторію «Синяк» дає можливість лікувати хвороби нервової системи, порушеннями рухового апарату, системи травлення, сечостатевої системи та системи кровообігу, шкірні захворювання, гінекологічні захворювання. Він облаштований необхідними лікувально-діагностичними кабінетами, водолікарнею, басейном для витягнення хребта, спортивними майданчиками, містечком лікувальної фізкультури, теренкуром, бюветом мінеральної води «Поляна купель». Сьогодні тут функціонує 5 спальних корпусів на 328 ліжокмісць [2].

До основних методів лікування, що застосовуються в санаторії відносимо кліматотерапію, лікувальну фізкультуру, бальнеотерапію, гідротерапію (гідропатію), внутрішнє застосування лікувальних мінеральних вод, пелоїдо- та тепло терапію, лікувальний масаж. Серед доповнюючих методів варто виділити дієтичне харчування, фітотерапія, аромотерапія, додання теренкур-маршрутів тощо [3].

Окрім стандартного набору лікувально-оздоровчих та лікувально-профілактичних послуг, у санаторії можна здійснити гірські екскурсії, перегляд кінофільмів, використання бібліотечного фонду, великий спектр спортивних ігор тощо. Надаються також послуги для дітей будь-якого віку. Від санаторію «Синяк» слідує промаркований пішохідний маршрут Санаторій «Синяк» - санаторій «Карпати» довжиною у 14 км, який по тривалості розрахований на 4-4,5 години [3].

За даними статистично звітності ДП-Санаторій «Синяк» у 2019 році тут оздоровилось 6300 осіб. У 2020 році ця цифра знизилась до 6100 осіб. Основний сегмент туристів, які відпочивають у санаторії становлять громадяни України. На жаль, інфраструктура санаторію сьогодні не зовсім відповідає вимогам світового ринку і не користується належною популярністю серед іноземних громадян.

Список використаних джерел:

1. ДП-Санаторій «Синяк». [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://syniak.com.ua/likuvannya/>

2. Санаторій «Синяк». Закарпаття-2021. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.crimee.com/sinyak-ua.html>
3. Санаторій «Синяк» Закарпаття. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zahid.travel/ua/sanatorij-sinjak/>

УДК 640.432

Наталія БУЧКО,
студ. 4 курсу,
спец. «Туризм»
(Ужгород, Україна)

ПАЛОМНИЦТВО ХАСИДІВ НА ЗАКАРПАТТІ

Актуальність дослідження. Не кожна територія східної Європи має таку насиченість єврейських поховань, як Закарпатська область, їх тут є більше 200. Зважаючи на досить велику кількість потенціальних місць паломництва на Закарпатті, важливим є описати ці місця та *сприяти* їх популяризації.

Мета. Дослідити перспективні місця для розвитку паломницького туризму на Закарпатті.

Виклад основного матеріалу. Паломництво є одним із видів релігійного туризму. Головна відмінність полягає у меті подорожі, адже релігійні подорожі здійснюються для ознайомлення з історією святих місць та церковним мистецтвом, відвідування церков та монастирів. В той час як, основна мета паломництва – молитва, богослужіння, вирушаючи у подорож паломники ставлять за ціль реалізацію своєї духовної мети. Як результат, вони менше уваги приділяють розміщенню та харчуванню, а екскурсії не є пріоритетними для них [6]. Дослідженням паломництва займалися такі вчені як О.О. Любіцева, С.П Романчук, М.Б. Биржаков, а також досліджували життя євреїв та надбання їхньої культури на Закарпатті Сабіна Вірон, авторка книги «Ужгород. Путешествие по памятным местам еврейской истории» та автор книги «Карпатская диаспора» Й. Елинек. Насамперед потрібно дати характеристику хасидизму та визначити чому саме на території Закарпаття та України наявні необхідні ресурси. Історично так склалося, що хасидизм – це релігійно-містична течія в іудаїзмі, яка виникла на території України, а саме на Хмельниччині у XVIII столітті. Основними причинами виникнення даної течії були такі: війни, що вела Річ Посполита, народні заворушення, розподіли Польщі у 1772, 1793 та 1795 роках. В результаті традиційний уклад євреїв зазнав змін, виникли труднощі в духовному, сімейному та матеріальному житті. Однак, рабі Ізраєлю бен-Елієзеру Баал Шем Тову (Бешт) вдалося змінити ситуацію, шляхом об'єднання невеликого кола людей навколо себе та ознайомлення їх з вченням про Бога та містичними одкровеннями, які він отримав в результаті «сходження душі». Бешту вважають основоположником хасидизму, адже своїми діями йому вдалося реформувати іудаїзм та об'єднати євреїв навколо релігії. Він вважав, людину особливим та винятковим творінням, а основна її ціль – це служіння Богу, прагнення злиття з Творцем через благочестиву поведінку, виконання заповідей, а також молитву, яка здійснюється за допомогою цадика – праведника, який виконує роль посередника між людьми і Всевишнім [6]. Хасидська традиція стверджує, що вся наука нічого не варта і всі молитви марні, якщо вони не проникають в глибину душі. Цікаво, що частину свого життя Бешт провів в Карпатах, де копав та продавав глину, щоб забезпечити себе та свою дружину [4, с.5]. Після смерті Бешта, рух хасидів очолив Дов Бер з Межиріч, який переніс центр руху з Поділля на Волинь і намагався поширювати його шляхом відправки посланців у Литву, Білорусь і Польщу. В другій половині XVIII століття хасидам вдалося поширити свій вплив на певну кількість єврейських общин.

Проте в Білорусі та в Литві даний рух отримав опір, адже традиційне керівництво іудаїзму вбачало загрозу своєму віруванню новими ідеями. Варто зазначити, що вже у середині XIX століття половина єврейських громад України визнавала хасидизм. Одну з найбільших кількостей хасидських династій було засновано в Україні, а також Польщі та Румунії [6]. З цієї причини на території України наявна велика кількість об'єктів паломництва хасидів, а саме на території Галичина, Поділля, Буковини, Закарпаття, Полісся, Київщини та Волині. Як уже було зазначено, представники даної релігії здійснюють свої подорожі з метою відвідування могил своїх духовних наставників (цадиків та рабинів) та вшанування їх пам'яті молитвою. Хоча б раз у житті хасид повинен відвідати могилу наставника. Варто згадати, що їх існує велика кількість у всьому світі. Найкращим періодом для здійснення такої подорожі вважається іудейський Новий рік - Рош га-Шана [3]. Наразі основним центром паломництва хасидів в Україні вважається місто Умань, де розташована могила цадика Нахмана. Також перспективи розвитку даного виду паломництва наявні на території Закарпатської області. За словами генерального директора організації «Благодійний фонд І-Ес-Джей-Еф Східна Європа» Філіпа Кармеля, що займається відновленням зруйнованих єврейських поховань, жодна територія східної Європи не має такої насиченості єврейських поховань ніж Закарпатська область, їх тут є більше 200 поховань [2]. Найперше необхідно згадати один з ключових об'єктів розташований в селі Буштино Рахівського району (в минулому – Тячівський), де похований один з духовних лідерів єврейської громади - ребе Мордехая Лейфера. Цікаво, що у XVIII столітті у місті Буштино вже проживали євреї, але остаточно утвердилися через сто років. На той час в місті проживали спінковські та сигетські хасиди, які постійно конфліктували один з одним. Через неможливість домовитися послідовники різних дворів вважали рабином громади Буштина ребе з сусіднього Тячева. Ситуація змінилася, коли в 1870 році в місто перебрався ребе Мордехай Лейфер. Він був прийнятий хасидами міста, а також користувався великим авторитетом не тільки в Закарпатті, але й за його межами. До Мордехай Лейфера приїжджали за благословенням навіть з Румунії, Угорщини та з інших країн Європи. Саме тут він був похований в 1894 році і навіть сьогодні є одним із стовпів Надвірнянського хасидизму – невеликої, але вельми впливового течії [1]. Також варто згадати єврейське кладовище в місті Мукачєво, що діє й сьогодні. Тут похований головний рабин Мукачєва початку XX століття – Хаїм Лазар Шпіра. Він був духовним лідером, якого вважали святим, а також за мудрість та благочестивість називали «мукачівським Соломоном». Євреї з усього світу донині користуються книгами, які він написав. Крім того на його ім'я названий обласний благодійний фонд «Хесед Шпіра» [5]. Одне з найбільших іудейських поховань на території Закарпатської області знаходиться в місті Ужгород в мікрорайоні Шахта. Це цінний єврейський некрополь, де збереглися мацеви (надгробки) початку XIX століття. Кам'яні мацеви із різьбленням, деяким з них вже більше двох століть. Єврейські надгробні пам'ятники XIX століття пов'язані з духовною сутністю та гідністю похованої людини. На них простежується культурна символіка, часто зустрічаються такі елементи як світильник, леви, олені, птиці, риби, корона і відповідно кожен з цих елементів має своє значення. Кам'яні мацеви є не просто пам'ятниками, вони ще й частина єврейської культури. На території кладовища поховані відомі єврейські діячі, в тому числі Шломо Ганцфрід, який жив та працював в Ужгороді. Він був видатним рабином та автором декількох релігійних трактатів, а саме «Кіцур Шульхан Арух». Це стислий виклад правил поведінки євреїв та їх моральних цінностей. Ця книга є всесвітньо відомою та унікальною частиною єврейської культури, а Ужгородське кладовище є місцем паломництва. До даного об'єкта приїжджають паломники з усього світу, адже молитва на могилі праведника має велику силу. Ще однією причиною для паломництва є масове захоронення євреїв з часів Голокосту, на його місці було зведено пам'ятник в 1996 році на кошти Лоци Райзмана, який був родом з Ужгорода [4, с.21-23]. Разом з тим, в Ужгороді знаходиться ще одне старовинне єврейське кладовище на території мікрорайону Радванки. За історичними даними, єврейська община на Радванці була другою за чисельністю після греко-католиків. В 1828 році в районі проживало 138 євреїв з

472 жителів, а в 1869 році їх вже налічувалося 323. На початку XX століття їх вже проживало 1402 осіб, рабином тоді був Маер Каган і також тут була розташована синагога. Згодом вони стали жертвами Голокосту, а до цієї події вони були в основному ремісниками, а саме пекарями, м'ясниками, шевцями та слюсарями [4, с.24-25]. В 2017 році відбулася реконструкція цвинтаря за допомогою єврейської громади, організації «Благодійний фонд І-Ес-Джей-Еф Східна Європа», що діє за підтримки Міністерства закордонних справ Федеративної Республіки Німеччини. Під час відкриття був присутній головний рабин Ужгорода та Закарпаття та представники родини Візель, що приїхали з США на могилу їхнього прадіда, який колись був рабином Ужгорода. Окрім того єврейські кладовища знаходяться також в селі Горінчеві, Липчі та Вишкові [2].

Отже, на території Закарпатської області наявні місця, які в перспективі можуть стати об'єктами масового паломництва хасидів. Проте це можливо тільки за вдалої популяризації даних об'єктів, а також створення відповідної інфраструктури (транспорту та засобів розміщення для паломників).

Список використаних джерел:

1. Вайнер Б. Хасиды прилетели. Чем манит еврейских паломников поселок Буштыно на Закарпатье. Издание ассоциации еврейских организаций и общин украины «Хадашот». 2020. № 5780. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <http://hadashot.kiev.ua/content/hasidy-prileteli-chem-manit-evreyskih-palomnikov-poselok-bushtyno-na-zakarpate>
2. Добро, яке творилося сьогодні, будуть пам'ятати ще дві тисячі поколінь після нас. Газета «Ужгород». 2017. № 20. С. 4
3. Кейс «Управління культурною спадщиною у містах хасидського паломництва» підготовлений для проєкту «ReHERIT: спільна відповідальність за спільну спадщину». [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://reherit.org.ua/upravlinnya-kulturnoyu-spadshhynoyu-u-mistah-hasydskogo-palomnytstva/>
4. Сабіна Вірон. Ужгород. Памятные места еврейской истории. Научно-популярное издание, 2001, 32 с. з ілюстраціями.
5. Шепя Х. Єврейські кладовища на Закарпатті: пам'ять, якої не стерти. [Електронний ресурс] - Режим доступу: <https://pershiy.com.ua/ievreiski-kladovyshcha-na-zakarpatti-pam-iat-iaiko-ne-sterty/>
6. Шпарага Т. І. Передумови виникнення і сучасний стан Хасидського паломництва в Україні / Т. І. Шпарага, М. М. Михалюк // Географія та туризм. - 2012. - Вип. 22. - С. 98-105. [Електронний ресурс] - Режим доступу: file:///C:/Users/Admin/Downloads/gt_2012_22_16.pdf

УДК 726.54

Андрій ГАВРИЛЕШКО,
студ.1 курсу,
спец. «Туризм»
(Ужгород, Україна)

ДЕРЕВ'ЯНІ ЦЕРКВИ ЗАКАРПАТТЯ ЯК ОБ'ЄКТИ ТУРИЗМУ В РЕГІОНІ

Актуальність дослідження : Закарпаття надзвичайно перспективний регіон України з точки зору відпочинку, рекреації та історико-культурного туризму. Туристична галузь – це потужний чинник розвитку області. Унікальні дерев'яні церкви Закарпаття є справжніми перлинами регіону, сприяють розвитку різних видів туризму і з кожним роком залучають у Закарпаття все більше відвідувачів

Дерев'яні церкви Закарпаття – ще один, причому величезний, доказ того, що Україна як ніхто має найцінніші архітектурні та історичні надбання, аналогів якому не знайти у всьому світі. Можна нескінченно говорити про безліч особливостей Закарпаття, що роблять його дійсно видатним краєм, глибину і красу якого можна відкривати для себе все життя. Але

непроста історія, переплетення різноманітних народів, національностей, культур і традицій спровокувало появи специфічних проявів архітектурної творчості, яке розвивалося на території нинішньої Закарпатської області.

На сьогоднішній момент в Закарпатті налічується більше сотні дерев'яних церков, причому більше сорока з храмів була побудована ще в ХХ столітті. Кожна з цієї сотні церков по-своєму цікава з архітектурної точки зору. 33 з них – внесені в офіційний список пам'яток історико-культурної спадщини. А ось кілька років тому на 37-му на засіданні почесною комісії з всесвітньої спадщини ЮНЕСКО було затверджено проект, в результаті якого вісім дерев'яних церков України отримали офіційний статут всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Дві з цих церков знаходяться в Закарпатті. Це церква Святого Михайла в селі Ужок, у Великоберезнянському районі, а також Струківська церква в селі Ясіня

Від інших дерев'яних храмів в Україні закарпатські відрізняються різноманітністю стилів і своєрідністю форм. Зазвичай виділяють п'ять основних архітектурних стилів дерев'яних церков Закарпаття:

- лемківський,
- бойківський,
- гуцульський,•
- бароко
- готичний.

Історико-архітектурні пам'ятники дерев'яного мистецтва також є важливими туристично-екскурсійними об'єктами. Насамперед найбільшою туристичною увагою користується Миколаївська церква (1428) в с. Середньому Водяному, Струківська церква(1824) у селищі Ясіня та Успенська церква (1750) у с.Діловому

Збереглися також у цьому краї й дерев'яні церкви, збудовані в готичному та бароковому стилі, що засвідчує зв'язок із заходом. Усі ці перлини дерев'яного зодчества – не просто свідчення високої культури наших предків, а й наше обличчя перед світом, цінні пам'ятки нашої присутності в історії

На території Закарпаття збережено 118 дерев'яних церков,збудованих упродовж останніх п'яти століть, зокрема, св. Василя Великого с. Лікіцари Перечинського р-ну; св. Михайла с. Ужок Великоберезнянського р-ну; Покрови Пр. Богородиці с. Кострино Великоберезнянського р-ну; св. Духа с. Гукливий Воловецького р-ну; св. Архангела Михайла с. Крайниково Хустського р-ну;Успенська церква с. Новоселиця Виноградівського р-ну та ін. Сьогодні на Закарпатті нараховується понад 100 дерев'яних храмів, проте проблемою є те - що розміщені вони не рівномірно. Наприклад у Міжгірському р-ні їх налічується 20, у Великоберезнянському і Воловецькому районах – по 11, а в Ужгородському р-ні й на Перечинщині – лише по одній дерев'яній церкві.

Це не єдина проблема краю яка пов'язана з дерев'яними церквами. На Закарпатті з 1945 р. до 1985 р. (початок демократизації в СРСР) було знищено 16 дерев'яних та 11 мурованих церков, багато каплиць та хрестів. Нищення церковних пам'яток відбувається, на жаль, і зараз, на наших очах. Закони, ухвалені для охорони пам'яток, не діють, люди прагнуть мати комфортне приміщення для моління, але байдужі до стародавньої спадщини. За останні 17 років з архітектурної мапи Закарпаття зникли 12 старих і 11 новіших дерев'яних церков та 11 дзвіниць. Багатьом шедеврам старовини загрожує знищення. Низку пам'яток перероблено, а замальовування та розбирання старих іконостасів набуло катастрофічного розмаху

Висновок: Тож нам,студентам туристичного факультету,як майбутнім фахівцям конче необхідно популяризувати тури та подорожі історико-культурними пам'ятками регіону,зادля підтримки та захисту нашого скарбу – давніх дерев'яних церков Закарпаття.

Список використаних джерел:

1. ДЕРЕВ'ЯНІ ЦЕРКВИ ЗАКАРПАТТЯ – ГОРДІСТЬ КРАЮ І СВІТОВЕ НАДБАННЯ
URL: <https://prokarpaty-tour.info/uk/dereviani-tserkvy-zakarpattia/>
2. ДЕРЕВ'ЯНІ ЦЕРКВИ ЗАКАРПАТТЯ – НАЦІОНАЛЬНА СПАДЩИНА URL :
<https://zakarpatlis.gov.ua/derev-yani-tserkvy-zakarpattya-natsional-na-spadshchyna/>

УДК 553.041

*Анастасія ГНАТЮК,
студентка 2 курсу,
спеціальності 242 «Туризм»
(Ужгород, Україна)*

РОДОВИЩА ОЗОКЕРИТУ ЛЬВІВЩИНИ ЯК СКЛADOVA БАЛЬНЕОЛОГІЧНИХ РЕСУРСІВ

Основними складовими бальнеологічних ресурсів являються мінеральні води та лікувальні грязі. Проте, не меншої уваги для вивчення заслуговує й озокерит. Похідний продукт нафтовидобутку, що використовується в промисловості, сьогодні є незамінним і в санаторно-курортному лікуванні. Саме на Львівщині його використання може бути найбільш якісним, зручним та прибутковим.

Озокерит або гірський віск - це природний вуглеводень з групи нафтових бітумів; є сумішшю високомолекулярних твердих насичених вуглеводів. Характеризується високою теплоємністю та низькою теплопровідністю. Складається з домішок різних вуглеводнів, що містять 7-85% вуглецю та 3-14% водню, по консистенції нагадує бджолиний віск, пахне керосином, а колір варіюється від темно жовтого до чорного [1].

У промисловості озокерит використовується для: полірування шкіри і металів, захисних покриттів, консистентних мастил, кабельних наповнювачів, пом'якшувачів для гуми та штучної шкіри, косметичних виробів, тощо. Найкраще його властивості розкриваються у застосуванні в медицині.

Озокерит у лікувальній практиці використовується у нагрітому вигляді шляхом аплікації на шкіру та слизові оболонки. Погоджуючись з провідною роллю термічної дії у забезпеченні біологічного та лікувального ефекту озокериту, не варто забувати про роль окремих хімічних компонентів, які є в його складі. На шкірі він утворює шар, що затримує передачу тепла. Речовина може бути гарячою, але при цьому тепло передається повільно. Навіть температура озокеритової аплікації у 60-70°C не призводить до опіків [2].

При застиганні озокерит стискається, зменшується в об'ємі приблизно до 10%. Це зумовлює корисну механічну дію озокериту, зменшуючи набряки кінцівок. Відомі також антибактеріальні властивості озокериту. До основних ефектів хімічної дії відноситься регенерація, обеззараження, знеболююча, асептична, протизапальна та антиалергенна функції [2].

Озокерит видобувається лише в тридцяти країнах світу. Найбільші покладів розвідані в Туркменістані, Узбекистані, США та Великобританії. Проте, лідируюча позиція за запасами озокериту належить саме Україні. Найбільше у світі родовище (до 85% світових запасів) знаходиться у глинах Прикарпатського нафтового району, а саме в місті Бориславі.

У Карпатському регіоні гірський віск добували у Бориславі, Попелях, Трускавці. Перша офіційна згадка про бориславський озокерит датується початком XIX ст. Власником гірничого дозволу на добування озокериту в Бориславі став підприємець Ян Маттіс. До того, як люди пізнали його цінні властивості, він викидався разом з пустою породою при нафторозробці. З 1860 р. його видобуток проводився вручну підземним способом з інтервалами глибини 100-150 м. До 1865 р. в районі Борислава уже фіксували 165 озокеритових колодязів. Варто пам'ятати, що в ті часи Прикарпаття було одним з головних світових центрів нафтовидобутку, а Борислав був відомий як «Галицька Каліфорнія». Сюди вкладалися значні інвестиції, а розробка гірського воску стала додатковим джерелом прибутку. Згодом у Бориславі діяло близько 2 тис. озокеритових шахт. Саме бориславський озокерит використали для ізоляції першого у світі підводного трансатлантичного телеграфного кабелю між США та Європою [3]. Нова хвиля «озокеритової лихоманки» припала на радянські часи. Так, у 80-х рр. минулого століття видобуток озокериту становив 870 т на рік. Сьогодні озокеритоносна площа складає 291 га. Загальна кількість запасів оцінюється у 113679 т [4, С. 8-9].

Продовж багатьох десятиків років бориславський озокерит використовувався у санаторіях Трускавця. Його лікувальні властивості тут застосовували при лікуванні запальних і дистрофічних хвороб хребта та суглобів, пошкодженні опорно-рухового апарату, розладів периферійної нервової системи, хвороб спинного мозку, внутрішніх органів (гепатитів, виразок, холециститів тощо), гінекологічних та урологічних хвороб, шкірних захворювань, хвороб периферійних судин [2].

Крім контактних способів лікування озокеритом, відомі випадки зцілення від складних пульманологічних захворювань (хронічні бронхіти, астма) в мікрокліматі шахт з видобутку озокериту, так як в їх повітрі міститься невелика кількість сірководню та іонів солей.

Та попри всі корисні якості земного воску, на сьогоднішній день його видобуток в Україні зупинений. Бориславська озокеритна шахта не функціонує з 1997 р. Лікарні та санаторії користуються або залишками озокериту ще з радянських часів, або його заміниками та сурогатами, лікувальні властивості яких дуже поступаються справжньому земному воску [5, С. 5].

Попри позитивні лікувальні властивості озокериту, варто говорити і про негативні сторони його розробки та експлуатації. Найсуттєвіші наслідки спостерігаємо в геологічному середовищі, оскільки в межах Бориславського озокеритового родовища утворено 65 тис. м³ підземних шахтних, виробіток загальною протяжністю 3000 п. м., що призводить до просадок та провалів поверхні землі в межах міста [4, С. 9-10]. Великої шкоди довікллю завдають шахтні відвали озокеритовидобутку (понад 200 тис. м³), які розміщуються на площі 15 га в центральній частині міста. Вони містять значну кількість токсичних речовин (нафтопродуктів, фенолів, важких металів, канцерогенних речовин), повністю позбавленні природної рослинності і майже не піддаються рекультивзації [5, С. 16].

Уже декілька років розглядається питання ревіталізації озокеритової шахти у Бориславі, оскільки сьогодні зростає попит на використання озокериту в медичних цілях. У 2015 році науковці Львівського національного університету ім. Івана Франка оглянули стан родовища в рамках проекту «Дрон - погляд на зони екологічного лиха Львівщини» задля розробки оптимізаційних заходів по його рекультивзації та фітомеліорації. У 2016 році у Львові був проведений круглий стіл «Бориславський озокерит і Бориславська нафта. Пошуки ефективних шляхів залучення цього скарбу на службу людям», де зазначалось, що відновлення роботи Бориславського родовища озокериту є одним із важливих пріоритетів розвитку Галичини [3].

Низька собівартість озокериту, наявність дешевших аналогів робить не вигідним інвестування у розвиток даного сегменту господарської діяльності. Відтак, відновлення розробки найбільшого родовища озокериту в світі – Бориславського – є мало ймовірним. Наразі питання про долю бориславського родовища залишається відкритим.

Список використаних джерел:

1. Курорти Західної України. URL: <https://toursector.org.ua/truskavec/kurort-truskavec/ozokerit/> (дата звернення: 26. 03. 2021).
2. Лікувальне застосування озокериту. URL: <https://www.systopt.com.ua/ru/article-lechebnoe-primeneniye-ozokeryta> (дата звернення: 26. 03. 2021).
3. Непотрібне багатство: озокерит – сльози чи сміх для Борислава?.. URL: <https://zmistovno.com.ua/?p=3517> (дата звернення 29. 03. 2021).
4. Романюк О. І. Звіт: Моніторинг довкілля в зоні озокеритового рудника (УДК 551.493). Львів: Відділення фізико-хімії горючих копалин Інституту фізико-органічної хімії і вуглеводів ім. Л. Литвиненка НАН України, 2008. 24 с.
5. Романюк О. І. Звіт: Моніторинг довкілля в зоні озокеритового рудника (УкрІНТЕІ №0110U004953). Львів: Відділення фізико-хімії горючих копалин Інституту фізико-органічної хімії і вуглеводів ім. Л. Литвиненка НАН України, 2010. 26 с.

УДК 640.432

*Яна ДІДУРА,
студ. 4 курсу,
спец. «Туризм»
(Ужгород, Україна)*

ПОПУЛЯРНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТАХ

Актуальність дослідження. Туризм у Карпатах – це один із видів активного відпочинку, оздоровлення, а також пізнання історичної спадщини регіону. Карпатський регіон має розвинутий оздоровчо-відпочинковий комплекс, який складає 242 заклади санаторно-курортного лікування й організованого відпочинку населення, потужну гірськолижну базу та різноманітні форми туризму, зокрема культурологічний, спеціалізований, еко- та агротуризм.

Теперішній стан та перспективи розвитку туризму в Карпатському регіоні достатньо глибоко висвітлено у наукових працях Кравціва В., Жука П., Вачевського М., Мазура Ф. та інших вчених і дослідників. Тому проблема рекреації є надзвичайно важливою. Також вона вимагає подальшого всебічного вивчення. Спектр видів туризму, які можна було б успішно розвивати в регіоні Українських Карпат, дуже широкий. Справа стоїть лише за інвестиціями і зваженою рекламною політикою. Проте не варто забувати і про ті види туризму які вимагають лише організаційних і творчих зусиль.

Українські Карпати мають всі можливості для розвитку туризму, адже тут: наявна велика кількість мінеральних сировинних ресурсів, у т.ч. нетрадиційних для України, найвищі в Україні запаси лісових ресурсів, наявність гір, що дає можливість розвивати гірські види туризму, високий рекреаційний потенціал регіону, одні з найвищих в Україні та різноманітні запаси мінеральних джерел, високий гідроенергетичний потенціал, наявність різних ландшафтно-кліматичних зон, багата флора і фауна, в т.ч. наявність унікальних видів, занесених у Програми захисту ЮНЕСКО. Тобто ресурси для розвитку туризму в Українських Карпатах наявні, тому тут в більшій мірі набувають розвитку природні види туризму: зелений туризм, агротуризм, гірськолижний, екологічний туризм, пішохідний та інші.

Сьогодні дуже популярним напрямом туризму в світі вважається екологічний туризм. Екологічний туризм може принести великий дохід до державного бюджету, тим більше в регіоні країни, що розвивається. На багатьох територіях регіону екологічний туризм може стати галуззю спеціалізації (наприклад, в гірських районах), представляючи конкурентоспроможну альтернативу руйнуючій природу виробничо-господарській діяльності.

Одним із об'єктів екологічного туризму в Карпатах є с.Стужиця. Тут знаходиться комплекс природних мінеральних джерел, до створення яких не торкалася рука людини. Вони з'явилися природним шляхом і зберегли свій вигляд до сьогодні. Навколо джерел не знайдеться жодного колодязя чи штучної кладки, лише вікове каміння і недоторкана флора та фауна. Завдяки цьому еко-відпочинок в Карпатах – це ще і оздоровлення.

Ще одним об'єктом є національний парк - «Сколівські бескиди», займають територію майже у 36 тисяч гектарів. Це лісовий заповідник, де турист потрапляє в густі ялицево-букові або букові ліси. Унікальний ландшафт, а також рідкісна флора і фауна приваблює туристів з усієї країни. Територією парку протікає Велика Річка, а на ній розташований мальовничий водоспад Гуркало.

Крім екологічного туризму, тут також можна розвивати пішохідний туризм. Серед районів в яких це можна робити є - Полонинсько-Чорногірські Карпати (полонини Рівна, Боржава, Красна, масиви Свидовець та Чорногора), Скибові Карпати (Бескиди, Горгани, Покутські Карпати), Верховинсько-Вододільні Карпати (Вододільного Верховинського

хребта, Привододільних Горган). Але на жаль у більшості випадків стежки на сьогодні заросли жерепом, підліском, позбавлені маркування. Тільки у Чорногорі, Верхньолімницьких Горганах проведено певні роботи з відновлення належного стану стежок, оновлення маркування. У деяких дуже цікавих ландшафтних районах, передусім тих, що прилягають до кордону, спеціально прокладених туристських стежок взагалі не існувало (Чивчини, гори Гриняви та Яловичори, Рахівські гори і т. д.).

Отже, перш за все, для вирішення окресленої проблеми потрібно було б розробити спеціальну урядову програму, забезпечену належним фінансуванням, для відновлення або облаштування хоча б основних наскрізних пішохідних маршрутів у всіх природних районах Українських Карпат.

Сільський туризм є певною формою сталого рекреаційного користування, і його принципи відповідають основним критеріям сталого розвитку у сфері туризму: це, зокрема, мінімізація екологічних збитків в процесі туристичного використання території, естетична гармонія туристичного природокористування, соціальна справедливість щодо місцевих громад тощо. Розвиток сільського туризму на гірських сільських територіях дозволяє створити певний стимул для покращення місцевої економіки і сприяє збереженню природного середовища та місцевих традицій, які самі по собі часто виступають основною атракцією для туристів. Наявність великої кількості зелених садіб в регіоні дозволяє розвивати сільський туризм. Туристичними об'єктами слугують: сільський дім «Дністерська Хата» на Івано-Франківщині, котедж «Зачаровані Карпати», сільський дім «Квітка Горган» та багато інших.

Гірськолижний туризм є один із найпопулярніших видів туризму в Карпатах. Тут є все для його розвитку: наявність гірської системи, мальовничі пейзажі, клімат та наявна інфраструктура. Тут знаходяться найкращі гірськолижні курорти України, серед яких є Буковель - сьогодні цей величезний курортний комплекс біля села Поляниця – це 63 ідеальні траси для лижного спорту, гірськолижні школи, готелі і бази, розважальні центри, найновіші підйомники.

Наступний об'єкт це - Жденієво старовинне поселення у Львівській області стало курортом ще за часів Австро-Угорської імперії. Проте облаштована траса для катання на лижах з'явилася тут не так давно. Її довжина 800 метрів. До найвищої точки траси можна дістатися за допомогою бугельного витягу.

Красія - один із найбільш молодих гірськолижних курортів Карпат. Він знаходиться далеко від цивілізації і основних сполучень, тому добиратися сюди достатньо непросто. Сезон починається в грудні і завершується аж у квітні.

Славське - цей курортний комплекс почав розвиватися ще в середині минулого століття. З того часу на території Славського функціонують спортивні школи різного напрямку. Професійні траси розбиті на схилах Тростяну – однієї з основних гір в окрузі. Новачки можуть кататися на схилах гір Погар і Кремінь. На курорті є крісельні підйомники, кафе і все необхідне для активного відпочинку. Сезон починається в листопаді і завершується в травні.

Таким чином Українські Карпати – це регіон, де є можливість для розвитку багатьох видів туризму. Це наявність гірської системи, відносно висока безпека регіону, вигідне географічне положення. Популярністю користуються найбільше гірськолижні види туризму, адже наявність гір та довгий період сніжного покриву сприяють його розвитку. Проте, як і більшість туристичних об'єктів в Україні, для їх популяризації потрібно вдосконалити інфраструктуру та дбати про стан природи. Адже велике туристичне навантаження також шкодить природі. Тому покращивши стан інфраструктури, вдосконаливши дороги та подбавши про стан природи в краї, є всі шанси для все більшої популяризації Українських Карпат як одного із найкращих регіонів для відпочину.

Список використаних джерел:

1. Вачевський М.В., Свінцов О.М., Кузнєцов В.Ф. Розвиток рекреаційної сфери в Карпатському регіоні // Український бальнеологічний журнал. – 2001. – № 1. – С. 99-104.

2. Зелений туризм в Карпатах. - Електронний ресурс - <http://ruraltourism.com.ua/index2.php?a=searchres2&side=17>
3. Кравців В.С., Євдокименко В.К., Габрель М.М. Рекреаційна політика Карпатського регіону. – Чернівці: Прут, 1995. – 68 с.
4. Мазур Ф.Ф. Соціально-економічні умови розвитку рекреаційної індустрії (на прикладі Карпатського регіону): Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 96 с.
5. Міжнародні тенденції розвитку туристичних продуктів.- Електронний ресурс <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/930/1/Urbanovych%20M.D.%20MEMTim-51.pdf>

УДК 338.48

*Дарина КОГУТ,
студ. курсу,
спец. «Туризм»
(Ужгород, Україна)*

БАЛЬНЕОЛОГІЧНІ РЕСУРСИ ЗАКАРПАТТЯ

Актуальність дослідження. Природні рекреаційні ресурси - природні та природно-техногенні системи, тіла, явища природи, які мають комфортні властивості для рекреаційної діяльності і їх можна використати для її організації протягом певного часу.

Основними природними рекреаційними ресурсами Закарпаття є бальнеологічні, до яких відносяться лікувальні мінеральні води, лікувальні грязі та озокерит.

В Україні підземні мінеральні води об'єднуються в 2 основні групи:

- води без специфічних компонентів і властивостей, лікувальний вплив яких визначається їхнім іонним складом та загальною мінералізацією;
- води специфічного складу, лікувальна дія яких визначається наявністю в них біологічно активних компонентів у підвищених кількостях.

До родовищ вод без специфічних компонентів і властивостей відносять вуглекислі води – це один із найцінніших різновидів мінеральних вод, які здавна використовуються у лікувальній практиці. До вод типу Нарзан належать мінеральні вуглекислі води районів Ужгорода, с. Ужок, Рахова, с. Угля Тячівського району, с. Вишково Хустського району, с. Голятин Міжгірського району. Води типу Боржомі зосереджені, в основному, в Мукачівському та Свалявському районах Закарпаття.

Дуже цінними різновидами вуглекислих мінеральних вод є води типу Єсентуки. Найбільші родовища цього типу на Закарпатті зосереджені поблизу сіл Драгове і Вишкове Хустського району, а також сіл Сойми і Верхня Бистра Міжгірського району. Води цього типу часто містять у значних кількостях такі біологічно активні компоненти, як бор, залізо, магній, кремнієву кислоту. Води єсентукського типу використовуються санаторіями "Верховина" і "Шаян" на Закарпатті.

Мінеральні води типу Арзни відрізняються від інших типів вуглекислих вод хлоридним натрієвим складом і високою мінералізацією (до 30 г/л). На Закарпатті такі води відомі в долині р. Уж та її приток поблизу сс. Кострино і Сіл Великоберезнянського району.

Залізисті води. На Україні такі води зустрічаються рідко. В гірсько-складчастій області Карпат зустрічаються в зоні поширення вуглекислих мінеральних вод.

Залізисті вуглекислі мінеральні води відомі у високогірній частині Закарпаття поблизу с.с. Келечин і Кобилицька Поляна Рахівського району.

Арсенисті води. Оскільки арсен має яскраво виражену токсикологічну дію, то прийом всередину арсенистих вод строго регламентується. Води з підвищеним вмістом арсену

встановлені на Україні в межах одного родовища вуглекислих мінеральних вод в с. Кваси Рахівського району. Ці води виділяються в окремий джультінський тип. Води джультінського типу використовуються в санаторії "Гірська Тиса" на Закарпатті.

Кремністі мінеральні води (терми). Підземні води такого типу в Україні найбільш поширені серед Закарпатських вуглекислих, менше - азотних терм: перші - Ужгородське та Іванівське родовища; другі - Берегівське родовище. Азотні кремністі терми найбільш поширені у світі. На Закарпатті виділяється декілька родовищ таких вод: Деренівське, Ужгородське, Карпатське, Лісарня, Боржавське. Кремністі води Закарпаття почали використовувати останніми роками в санаторіях "Карпати", "Перлина Карпат", "Промінь" та інших.

Радіоактивні (радонові) мінеральні води. Радіоактивність підземних вод забезпечується, в основному, наявністю в них радону, рідше радію. Родовищ радонових мінеральних вод в Україні дуже багато. Води цього типу виявлені також і в Карпатах, зокрема у Рахівському районі Закарпаття.

Лікувальними бальнеологічними ресурсами Закарпаття є також лікувальні грязі. Із чотирьох видів лікувальних грязей в області зустрічаються лише торфові грязі. Вони застосовуються в нагрітому стані для торфолікування на курортах та в позакурортних умовах. Синяцьке родовище торфових грязей у Закарпатті за своїми фізико-хімічними показниками відноситься до низько мінералізованих слабосульфідних низькозольних торфових грязей низинного підтипу. Одним із стародавніх і широко розповсюджених в багатьох країнах в наші часи методів лікування є використання для лікування цілого ряду захворювань спелеоресурсів (мікроклімату печер, шахт).

Лікування мікрокліматом здійснювалося в алергологічній лікарні м. Солотвино (Тячівський район Закарпатської області) на глибині 300м у товщі соляного пласту Солотвинських соляних шахт. На даний момент шахта закрита, тому-що через застарілу систему водовідведення - ґрунтові води затопили більшість шахт.

Аналізуючи величину незадіяного потенціалу експлуатаційних запасів мінеральних лікувальних вод Закарпатської області, слід відмітити, що санаторно-курортна сфера має тут надзвичайно великі перспективи розвитку. За сприятливих економічних умов наявність такої великої кількості незадіяних експлуатаційних запасів мінеральних вод може становити значний інтерес для інвесторів.

Список використаних джерел:

1. Сочка К.А. Організація рекреаційної діяльності / Інститут державного управління і регіонального розвитку. – Ужгород. - 1997. – 63 С.
2. Статистичний збірник «Регіони України» / Державний комітет статистики України, 2010. – ч. 2, К. – 804 С.
3. Копач М.В. Методичні підходи до оцінки рекреаційних територій. Економічний механізм природокористування і охорони навколишнього природного середовища в умовах переходу економіки України до ринкових відносин. /Тези доповідей республіканського семінару, м. Івано-Франківськ/. – Львів, 1992. С. 88-89.
4. <http://www.transcarpathiatour.com.ua>
5. https://tourlib.net/statti_ukr/sichka.htm
6. Січка Іван Іванович Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. 2011. Вип.2(34). С.47-53.

РЕКРЕАЦІЙНА ОРІЄНТАЦІЯ ПЕРСПЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ УКРАЇНСЬКИХ КАРПАТ НА ПРИКЛАДІ ЧЕРНІВЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Актуальність дослідження. Туристична галузь є важливим чинником стабільного й динамічного збільшення надходжень до бюджету, істотного позитивного впливу на стан справ у багатьох галузях економіки (транспорт, торгівля, зв'язок, будівництво, сільське господарство тощо). Туризм сприяє підвищенню зайнятості населення, розвитку ринкових відносин, міжнародному співробітництву, залученню громадян до пізнання багатой природної та історико-культурної спадщини краю, збереженню екологічної рівноваги.

Виходячи з цього, видається важливим дослідити розвиток туризму в Чернівецькій області, зокрема її туристичних регіонів, адже край має сприятливі умови для багатьох видів туристично-рекреаційної діяльності, які відзначають своєю строкатістю.

Метою публікації є дослідження регіональних особливостей розвитку туризму в Чернівецькій області, виявлення та опис основних територіальних таксономічних одиниць, а також бальна рекреаційно-функціональна оцінка туристичних регіонів.

Виклад основного матеріалу. Чернівецька область знаходиться на південному заході України і розташована в трьох природно-географічних зонах: лісостеповій, яка займає Прутсько-Дністровське межиріччя, передгірській, розташованій між Карпатами та рікою Прут, і гірській, яка охоплює Буковинські Карпати. Територією області протікає 75 річок довжиною понад 10 км. Найбільші з-поміж них: Дністер з довжиною на території області 272 км, Прут - 128 км, Сірет - 113 км. 56% території області займають рівнини, на височини (300-500 м) припадає 26%, а на гори - 18% території. Лісистість області складає майже 30%.

На теренах області налічується 330 об'єктів різних категорій природно-заповідного фонду, які займають більше 10,5% території. За цим показником край входить до чільної п'ятірки найзаповітніших областей України. Це створює сприятливі умови для розвитку екологічного туризму.

Багата історія краю знайшла своє відображення в численних пам'ятках історії та культури, культових спорудах, серед яких пам'ятки археології доби мезоліту - печери з наскельними малюнками, тисячолітній Хотин з унікальним фортифікаційним комплексом, а також пам'ятка ЮНЕСКО - колишня Резиденція буковинських митрополитів у Чернівцях. В цілому в області нараховується 112 об'єктів архітектури й містобудування, які внесені до переліку загальнонаціональної спадщини та понад 800 місцевого значення. Багато з них можуть бути використані в пізнавальному туризмі [1].

Таке природне розмаїття та історико-культурна спадщина дозволяють виділити в межах Чернівецької області кілька територіально- таксономічних одиниць із різною туристично-рекреаційною спеціалізацією:

- ⑩ - Чернівецький туристичний район, який включає туристичний вузол «Чернівці» та зону заміської рекреації, що поширюється на прилеглі території сусідніх адміністративних районів;
- ⑩ - Туристичний район «Буковинські Карпати» розташований в межах гірської частини Чернівецької області, що охоплює всю територію Путильського та гірські частини Вижницького і Сторожинецького адміністративних районів;
- ⑩ - Туристична зона «Дністровський каньйон», що простягнулася каньйоноподібною долиною річки Дністер в межах Заставнівського, Хотинського, Кельменецького та Сокирянського адміністративних районів. Включає туристичний центр «Хотин»;
- ⑩ - туристичні пункти, що можуть бути використані для рекреації чи включені до екскурсійних маршрутів[3].

Варто зазначити, що багатий туристичний потенціал Чернівців зумовив значний розвиток туристичної індустрії. У місті на кінець 2015 року функціонувало понад 20 готелів, з них - 4 «великих» на 1171 ліжко-місце. Провідними закладами розміщення в Чернівцях є «великі» готелі «Черемош», «Буковина», «Турист» і «Київ». На них припадає більше половини від загального номерного фонду готелів Чернівців.

Зона заміської рекреації Чернівецького туристичного району поширюється на прилеглі території сусідніх з обласним центром адміністративних районів в радіусі 18 км від центру Чернівців. Вона розташована на залісених південних схилах Хотинської височини з найвищою для рівнинної частини України точкою - 515 м на горі Берда, в долині річки Прут і на Чернівецькій височині з вкритою лісом горою Цецино (537 м). У ближньому і далекому сусідстві аж до с. Кам'яна здіймаються на понад 500 м над рівнем моря інші височини. У межах заміської зони рекреації частково розташований Чернівецький регіональний ландшафтний парк.

Зона заміської рекреації розрахована на відпочинок і оздоровлення насамперед чернівчан. Проте її досить розвинута матеріально-технічна база може бути використана й для туризму. Однак її рекреаційні ресурси (передгір'я, лісові масиви та озера) недостатньо привабливі для туристів. Тому заміська рекреаційна зона не може самостійно здійснювати туристичну діяльність. В обслуговуванні туристів вона цілком і повністю «зав'язана» на обласному центрі. Наприклад, організація активного дозвілля для туристів, які відвідують Чернівці з екскурсійною програмою, або їх розміщення.

Готельно-ресторанні та рекреаційні комплекси зони заміської рекреації знаходяться у мальовничих місцевостях у безпосередній близькості до обласного центру та неподалік від основних автошляхів. Найбільшим серед них є туристично-оздоровчий комплекс «Сонячна долина» в с. Бояни. Тут активний відпочинок на лоні природи (два стави у лісовому масиві поміж пагорбів) поєднуються з гірськолижним відпочинком та різноманітними розвагами. У с. Кам'яна на межі лісу біля озера розташований найбільший водно-рекреаційний комплекс «Аква-плюс», де знаходиться один із двох офіційних пляжів Чернівців (другий знаходиться на річці Прут у межах міста). Заміські готельно-ресторанні рекреаційні комплекси також представлені спортивно-оздоровчим комплексом «Цецино», що знаходиться на однойменній горі на околиці Чернівців, готельно-ресторанним комплексом «Під липами» у с. Шипин-ці, ресторанно-відпочинковим комплексом «Смерекова хата» у с. Валя Кузьмина та ін.

Туристичний район «Буковинські Карпати» має виражену спортивно-оздоровчу спеціалізацію з пішохідним, гірськолижним і водними видами спортивної рекреації, а також розвинутий сільський зелений і екологічний туризм. Тут є умови для розвитку санаторно-курортного та пізнавального туризму [3]. До цікавих природних об'єктів, придатних для природознавчих екскурсій, належать: печера Олексі Довбуша - відважного народного ватажка 30-40 років XVIII ст.; дивовижні скельні утворення Соколине око та Протяте Каміння; річка Смугарів з Буковинськими водоспадами. Там, де хребет Ракова прорізає річка Путила, височіє скеля Кам'яна Багачка, або Заклята скеля, про яку на Путильщині дотепер живе легенда. В організації екологічного туризму значна роль відводиться національному природному парку «Вижницький», територією якого розроблені маршрути екотуризму.

Значний природно-рекреаційний потенціал Буковинських Карпат зумовив розвиток туристичної індустрії. У районі знаходиться більше двох десятків готелів і туристичних комплексів - майже порівну у Вижницькому та Путильському адміністративних районах. Тут виділяються три ареали їх зосередження: Вижницько-Підзаричський, який утворився навколо Вижниці та перевалу «Німчич»; Берегометсько-Мигівський, де розташований провідний в області гірськолижний комплекс «Мигове»; Путильський, розташований у самісінському центрі Буковинських Карпат Путильському низькогір'ї. До провідних готельно-туристичних комплексів Буковинських Карпат належать гірськолижні туристичні комплекси «Мигове» і «Німчич», готельно-ресторанний комплекс «Гірський узвіз», гірський готель «Ковчег», садиба «Лекече» та ін. туристичний рекреація екскурсія музей.

Дністровська зона включає туристичний центр «Хотин», розташований у однойменному місті. На околиці Хотина на березі Дністра знаходиться Хотинська фортеця - одна з найвизначніших пам'яток військової фортифікації східної Європи. Вона має статус історико-архі-тектурного заповідника й стала одним із «семи чудес» України.

Щодо туристичних пунктів Чернівецької області, то тут виділяються кілька місць зі значним туристсько-екскурсійним потенціалом. До них можна віднести: Брусницький бальнеологічний туристичний пункт; Біло-Криницький, Вашковецький, Банченський культово-релігійні екскурсійні пункти; Подвірнянський спелеологічний екскурсійний пункт та ін. [3].

Висновки. У Чернівецькій області виділяються три основних регіони розвитку туризму із різною спеціалізацією: Чернівецький туристичний район, який включає туристичний вузол «Чернівці» та зону заміської рекреації; розташований у гірській частині Чернівецької області туристичний район «Буковинські Карпати»; туристична зона «Дністровський каньйон» із туристичним центром «Хотин».

Чернівецький туристичний район утворений екскурсійно-пізнавальним історико-архітектурним туристичним вузлом, розташований у столиці Буковини. Місто також може використовуватись як база для здійснення заміських автобусних екскурсій по теренах Чернівецької області. У цьому випадку пізнавальні туристи здійснюють одноденні (в окремих випадках дводенні) виїзди автобусним транспортом із використанням існуючої мережі автошляхів до заміських екскурсійних об'єктів, розміщуються у готелях м. Чернівці харчуються у ресторанах при готелях або тих, що знаходяться на маршрутах екскурсій. Тобто, розвиток пізнавального туризму можливий без значних капіталовкладень із використанням існуючої матеріально-технічної бази та потребує лише організаційних і маркетингових заходів. Зона заміської рекреації Чернівецького туристичного району, що поширюється в радіусі 18 км від обласного центру, має умови, у т.ч. розвинуту матеріально-технічну базу, для прогулянково-споглядалної, купально-пляжної, лижної та інших видів рекреації. Однак її рекреаційні ресурси недостатньо привабливі для туристів. Тому заміська рекреаційна зона не може самостійно здійснювати туристичну діяльність. В обслуговуванні туристів вона цілком і повністю «зав'язана» на обласному центрі.

Туристичний район «Буковинські Карпати» має широкі можливості для спортивно-оздоровчого туризму з пішохідною, гірськолижною, водноспортивною спеціалізацією. Тут також розвинутий екологічний туризм, є умови для пізнавального та санаторно-курортного туризму. Проаналізувавши туристсько-рекреаційні можливості району можна зробити висновок, що Буковинські Карпати мають значний невикористаний потенціал. Його освоєння гальмується кількома несприятливими чинниками: слабким розвитком туристичної індустрії; незадовільним станом природи через недостатній рівень природоохоронних заходів; слабкий розвиток дорожньої інфраструктури та незадовільний стан доріг; відсутність продуманої маркетингової політики, яка б працювала на район в цілому. Ця проблема потребує удосконалення місцевою владою Програми розвитку туризму у Чернівецькій області, особливо в частині розвитку інфраструктури, інвестиційних проектів і маркетингових заходів.

Туристична зона «Дністровський каньйон» найменш забезпечена розвинутою туристичною інфраструктурою. Водночас тут може розвиватися купально-пляжна рекреація, рибальство, водні екскурсії та прогулянки, у т.ч. на катерах і яхтах; є умови для пішохідних і велосипедних екскурсій, спелеотуризму. Сьогодні тут з'являються нові туристичні комплекси, які зосереджені на Дністровському водосховищі поближче до греблі. Дністровська зона також включає туристичний центр «Хотин», розташований у однойменному місті. Тут, на березі Дністра, знаходиться Хотинська фортеця - одна з найвизначніших пам'яток військової фортифікації східної Європи. Вона має статус історико-архітектурного заповідника й стала одним із «семи чудес» України.

Список використаних джерел:

1. Вачевський М.В., Свінцов О.М., Кузнецов В.Ф. Розвиток рекреаційної сфери в Карпатському регіоні // Український бальнеологічний журнал. – 2001. – № 1. – С. 99-104.
2. Коробов В. Экологический туризм.
3. Кравців В.С., Євдокименко В.К., Габрель М.М. Рекреаційна політика Карпатського регіону. – Чернівці: Прут, 1995. – 68 с.
4. Мазур Ф.Ф. Соціально-економічні умови розвитку рекреаційної індустрії (на прикладі Карпатського регіону): Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 96 с.
5. Сільський туризм.
6. Томашевська О. Золоті поради для ведення бізнесу власниками агро осель // Гомін Дрогобиччини. – 2003. – № 2 (25). – С. 1.

УДК 640.432

*Павлусь Софія,
студ. 4 курсу,
спец. «Туризм»
(Ужгород, Україна)*

ВИКОРИСТАННЯ ЗАМКОВИХ РУІН ПРИ ФОРМУВАННІ ТУРИСТИЧНИХ МАРШРУТІВ. МЕТОДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Актуальність дослідження. На території Карпатського регіону знаходиться чимало замкових руїн, які збереглися в належному вигляді і можуть бути прибутковими і використані в туристичній діяльності, як засіб залучення потенційних туристів з метою формування туристичного іміджу краю.

Мета: запропонувати методи та перспективи розвитку руїн на базі наявних туристичних об'єктів.

Виклад основного матеріалу. *Середнянський замок.* Середнє знане не лише своїми винними підвалами, а й одним з найзагадковіших замків. Легенди часто його пов'язують із орденом тамплієрів, мовляв замок у Середньому належав їм і був найпівнічнішим володінням ордену на території Європи. Цих ченців-лицарів прийнято вважати засновниками езотеричних наук і масонства, вони були володарями численних реліквій. За однією з легенд саме у цьому замку представники найсильнішого католицького ордену заховали священний Грааль [3]. На території даного замку чудовою ідеєю буде встановити фотозони із містичним підтекстом, так як легенда цілком підходить даній місцевості.

Невицький замок. За однією з версій замок названий Невицьким тому, що мав захищати «невіст» (дівчат) міста. Назва поступово трансформувалась в Невицьке. Замок розташований на горі вулканічного походження висотою 260 м над рівнем моря у вузькій долині річки Уж. Повністю кам'яним замок стає у XIV ст. за правління князів Другетів. Інтерес до замку повернувся в кінці XIX ст., коли почалася мода на все романтичне та таємне. З 1923 р. руїни фортеці належали туристичному клубу, який взявся відроджувати замок. Ще одна консервація пам'ятки відбулася у 1968 р. [3]. Дану фортифікаційну споруду можна використати для весільних фотосесій, а також квестів, адже тут широка місцевість, а квести це відносно новий напрямок в туризмі задля якого молодь готова відправитись у подорож.

Королівський замок «Нялаб». Королево відоме здавна своїм унікальним кліматом, найдавнішою стоянкою людей у центрально-східній Європі, а також залишками замку. Вперше про Королівський замок «Нялаб» згадують у 1279 році. Він був літньою резиденцією угорських королів, які приїжджали сюди на полювання. Замкова гора відрізана від усіх

інших гір, що розміщені довкола, щонайменше на 2 км. Замкова гора – візитна картка Королева, а кам'яний сфінкс (залишки північної стіни) залюбки описують поети і змальовують художники. У 2007 році експедиції Ужгородського національного університету почали вивчати в Корольово замок. Протягом 2007, 2011-2014 рр. У різних частинах пам'ятника на площі 140 м² було створено п'ять тестових ям та три майданчики для виїмки. Було досліджено три житлових приміщення з плитами та значний набір матеріалів під час роботи, зокрема: тисячі фрагментів керамічної посуду, в тому числі імпорتنі, плитка, шкіра, кістки, скло та металеві вироби (предмети побуту, майстерні інструменти, фрагменти одягу, прикраси, медальйон, жетони, текстильні пломби, монети та зброю). Пагорби, на яких колись були зміцнення замку, сьогодні не забудовані. Лінії цих терас добре збереглися, то це можна використати для реконструкції конфігурації укріплень пагорба. Більшість оборонних споруд замку раніше були зруйновані та розібрані. Лише кілька замкових укріплень збереглися [2]. Сьогодні про колишню славу і міць нагадують залишки мурів і вежі. З оглядового майданчика на башті-донжоні відкривається чудовий вид на греблю на Ужі та сусідні села [3]. Так як даний замок археологічна пам'ятка, то його у туризмі можна використати для туристичних розкопок. Цікавою ідеєю буде зробити муляжі старовинних історичних предметів і дати шанс туристам відчувати себе справжніми археологами і відкопати ці предмети.

Виноградівський замок «Канків». Уперше згадується в угорській хроніці «Gesta Hungarorum», де йдеться про те, що на місці замку в IX ст. було укріплене слов'янське городище. Згодом, з поширенням на цю частину Підкарпатської Русі влади угорських королів на місці городища спорудили замок – опорний прикордонний пункт. 1405 року замок був переданий ордену францисканців під монастир. Замок-монастир люди прозвали «Канків», бо так називався верхній шерстяний одяг монахів. На сьогодні ця середньовічна пам'ятка досить сильно знищена. Чимало каменю із замку використано для будівництва терас і опор для виноградників. Та попри все, руїни замку дотепер ваблять численних туристів та кінематографістів [3]. Так як територія замку досить велика, то тут можна влаштовувати різноманітні квести. А також це відмінний варіант для фото в історичних костюмах, щоб відчувати себе наче у Середньовіччі.

Хустський замок. Замок був побудований на вершині гори, як фортеця для захисту соляного шляху з Солотвина, зокрема Хустських воріт, і прикордонних районів. Його будівництво тривало 101 рік та завершилося за короля Бели III у 1191 році. Турецький мандрівник Евлія Челебі у своїх хроніках порівнював хустський замок з могутньою турецькою фортецю Іскандер, бо висота його сягала неба... Нищівної руйнації замкові завдав удар блискавки, що влучила у порохові склади. Тож наприкінці XVIII ст влада дала місцевій громаді дозвіл розбирати замок на будівельне каміння. Нині туристи мають змогу оглядати лише окремі фрагменти колись непереможної твердині. [3]. Згідно історичних досліджень всередині Замкової гори існує безліч підземних ходів, а так само колодязь глибиною 160 м, призначений для постачання води під час облоги. Сьогодні туристи і всі бажаючі мають змогу оглядати лише окремі фрагменти колись непереможної твердині, так як до наших днів збереглися лише руїни замку. Даний замок буде прекрасним варіантом для вечірніх екскурсій, адже з його вершини відкривається вид на все місто. А також тут велика територія для різноманітного дозвілля.

За даними місцевої преси: "На Закарпатті в 2021-2022 роках законсервують руїни чотирьох замків — мова йде про Середнянський, Квасівський замки, а також про замок Нялаб у селі Королево та руїни замку Канків у Виноградіві. Роботи проводитимуться за грантовим проєктом "Збереження замків Закарпаття", підготовленим АРР "Закарпаття", – повідомив Данканич.

За його словами, найскладніший для консервації – Середнянський замок, де збереглися високі стіни середньовічної фортеці [5].

На даний момент в області функціонують декілька клубів історичної реконструкції «Меч Оріона» та «Веремій» із загальною кількістю учасників 40 чоловік. Дані громадські

організації за сприяння адміністративного управління краю та за підтримки лицарських клубів і орденів України – Орден Паладинів та Європи, зокрема клубів Угорщини, Словаччини намагаються дослідити та відтворити загальну історико-культурну картину Закарпаття Середньовічного [4].

Список використаних джерел:

1. Lehotczky Tivadar. Munkacs Varos uj Monografiaja. - 1907 / Lehotczky Tivadar // Ungvar: KMKSZ, 1998. II kotet, 144-149 old.
2. Korolevo castle of Nyaláb: článok / I. Prokhnenko – M. Zhylenko – V. Moizhes/ Archaeologia historica/ №1, 2016 – p. 273-299
3. ТОП-10 замків Закарпаття : <https://vidviday.ua/blog/top-10-zamkiv-zakarpattya/>
4. <https://pmg.ua/life/77044-nayvidomishi-zamky-zakarpattya-neymovirnoi-krasy-ta-chymaloi-istorychnoi-cinnosti-nimi-svidky>
5. <https://www.ukrinform.ua/rubric-tourism/3170829-na-zakarpatti-zakonservuut-ruini-cotiroh-zamkiv.html>

УДК 911.2

Христина ПАНЬКІВ

Магістр 1 курсу,

спец. «Туризм»

(Львів, ЛНУ ім. І. Франка, Україна)

ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ ГАЛИЦЬКОГО НПП

Актуальність дослідження. За умови існування сучасних вірусних і пандемічних загроз, регіональних і загальнодержавних локдаунів, обмежень у міжнародному переміщенні, що лімітує можливості відпочинку, рекреації жителів України на звичних світових курортах, постає необхідність розробки туристичних маршрутів і створення місць рекреації в національних межах. Вирішення цих завдань дозволить пропагувати відомості про унікальні природні та культурно-історичні об'єкти України, які є не менш привабливими та репрезентативними ніж відомі світові бренди, та створити нові об'єкти інфраструктури (заклади харчування та розміщення) біля місць рекреації, що дозволить отримати нові робочі місця.

За сучасних умов, найбільш придатними та частково підготовленими для проведення туристично-рекреаційної діяльності є національні природні парки (НПП), адже одним із основних завдань їхньої діяльності є створення умов для організації туризму, екскурсій, відпочинку та інших видів рекреаційної діяльності у природних умовах із дотриманням відповідного режиму охорони, проведення екологічної освітньо-виховної роботи. Найбільша концентрація НПП характерна для Карпатського регіону України: Львівська область («Бойківщина», «Північне Поділля», «Королівські Бескиди», «Сколівські Бескиди», Яворівський); Івано-Франківська область (Карпатський, Галицький, Верховинський, «Гуцульщина», «Синьогора»); Закарпатська область (Ужанський, «Синевир», «Зачарований край»); Чернівецька область (Вижницький, Хотинський, Черемошський).

Найперспективнішим для розвитку туристично-рекреаційної діяльності є Галицький НПП, створений указом президента України у 2004 році на площі 14,7 тис. га, з яких 12,2 тис. га передано у постійне користування, що обумовлено:

- вигідним розташуванням відносно двох обласних (м. Львів, м. Івано-Франківськ) та двох районних (м. Рогатин, м. Галич) центрів із значною кількістю споживачів рекреаційних послуг;
- зручною транспортною доступністю (автомобільна дорога Львів-Рахів, залізнична станція в м. Галич);

- транзитним розташуванням по відношенню до відомих туристично-рекреаційних центрів гірської частини області («Буковель», м. Яремче, м. Ворохта, м. Верховина);
- унікальним поєднанням природних і культурно-історичних пам'яток.

Галицький НПП розташований в межах Галицького району Івано-Франківської області, а р. Дністер умовно розділяє його територію на дві частини: правобережну (Пригорганське Передкарпаття) та лівобережну (Придністерське Опілля), які відрізняються в геологічній будові, рельєфі, рослинності та особливостях ведення господарської діяльності. Поєднання в межах Галицького національного парку культурно-історичної складової (історико-культурний заповідника «Древній Галич») з природними екосистемами формує пейзажно-естетичне різноманіття території та слугує основною передумовою створення туристичної атрактивності об'єкту дослідження. Так, в м. Галич та його околицях знаходиться 143 пам'ятки (об'єкти) культурної спадщини, у тому числі 118 – археології, 10 – архітектури, 15 – історії та культури. Унікальними є також природні об'єкти: карстові печери (с. Темирівці), лісові карстові озера (урочище Ворониця, Смілин), Касова гора. Нашим безпосереднім завданням є їхнє залучення до туристичних маршрутів, адже вони є не лише цінним пізнавальним культурно-історичним ресурсом регіону, а й володіють низкою інших функцій: навчальною, патріотично-виховною, світоглядною тощо [2,5,6].

Зважаючи на вищесказане, з метою впорядкування використання природних ресурсів, покращення фінансового становища та створення додаткової туристично-рекреаційної інфраструктури Галицького НПП, згідно чинного законодавства України створені та частково апробовані низка туристичних та екскурсійних маршрутів (табл.).

Таблиця

Туристично-рекреаційні маршрути в межах Галицького НПП [3]

Види послуг:	Основні характеристики
1. Екскурсії:	1. Територія Дендропарку НПП, ботанічні гірки, екзотаріум, Центр реабілітації диких тварин, музей «Природа Землі Галицької», туристична атракція «Казковий ліс». 2. Фотовиставки заповідних урочищ та рідкісних видів рослин і тварин парку, зйомки відеокамерою.
2. Пішохідні екскурсії еколого-пізнавальними стежками	1. По Діброві (4 год., 8,7 км.) 2. На Касову гору (1,5 год., 2 км) 3. На Стави (4 год., 10 км) 4. Вздовж Бурштинського водосховища (5 год., 8 км)
3. Пішохідні екскурсії туристичними маршрутами	1. До Галичанських печер (3-4 год., 9 км) 2. Княжа криниця-Замкова гора (7,4 км., 4 год.) 3. Ворониця-Смілин (3 год., 6 км)
4. Відпочинок в рекреаційно-туристичному комплексі «Підгірки»	1. Наявність автостоянки 2. Відпочинкові місця без накриття 3. Відпочинкові місця з накриттям (альтанки) 4. Послуги екскурсовода

Незважаючи на туристично-рекреаційну привабливість і ресурсні можливості використання території НПП існує низка перешкод, що не дозволяють повноцінно використовувати пропонувані атракції: недостатній розвиток туристичної інфраструктури (закладів харчування та розміщення), організованих місць для зупинок транзитних туристів, низький рівень проінформованості споживачів тощо.

Список використаних джерел:

1. Галичина. Путівник /Автор-упорядник В. Грицеляк. – Львів: Карти і Атласи, 2011. – 192 с.
2. Літопис природи Галицького НПП. Т. 2 /Бучко В.В., Ковальська Л.В., Наконечний О.М. та ін. – Галич, 2008. – 413 с.

3. www.halychpark.if.ua.
4. <http://www.halychpark.if.ua/>
5. <https://www.facebook.com/HalychNP>
6. <https://www.facebook.com/TheBurshtynWaterReservoir>

УДК 338.48

*Марія Сарканич,
студ. 4 курсу,
спец. «Туризм»
(Ужгород, Україна)*

РОЗВИТОК ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ ЯК СПОСІБ РОЗКРИТТЯ РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Актуальність дослідження. Туризм є однією з найбільш прибуткових галузей господарства для багатьох країн світу. На Мальті дохід від туризму становить 14,2% від щорічного експорту, в Чорногорії – 11%, а в Хорватії – 10,9%. За даними 2019 року, частка туризму в Україні не є високою – 5,2% від ВВП. За обсягом доходів від рекреаційної сфери в Україні перше місце займає Крим – 42%, друге місце – Карпатський регіон, з показником 22%, третє – Причорномор'я (17 %) і четверте – Приазов'я (13 %).

У світі спостерігається тенденція схильності туристів до екологічних турів, активного відпочинку на природі у сільській місцевості, подалі від великих міст. Це зумовлено глобалізацією та погіршенням екологічної ситуації у містах.

В Українських Карпатах є популярним сільський зелений туризм. Це провідний вид туризму в даній місцевості, яким займається велика частка жителів регіону.

Розвиток сільського туризму є актуальним для регіонів з великою часткою сільського населення. Надання послуг проживання та харчування туристів в садибах селян, організація екскурсій, майстер-класів з різних ремесел могли б вирішити проблему трудової зайнятості серед населення.

Зелений туризм (сільський, екологічний туризм) – це відпочинок у приватних господарствах сільської місцевості, цікавої туристичними об'єктами. Це один із різновидів господарської діяльності, із залученням майна особистого селянського господарства, шляхом надання послуг з тимчасового проживання, харчування, проведення відпочинку (рибалка, катання на конях, купання в басейнах та озерах і річках), практичний показ процесів вирощування та догляду за рослинами, тваринами та бджолами, а також з виготовлення виробів з глини, вишивання, різьба по дереву, лозоплетіння та ін.), народних обрядів, ознайомлення туристів з побутом та умовами проживання селян минулого століття, з особливостями регіону, його пам'ятками, природним ландшафтом тощо.

Зелений туризм в Карпатах дає можливість ознайомити з культурою, побутом, звичаями, історією, віруваннями жителів регіону. Цей вид туризму пропонує містянам відпочити від галасливих міст, подихати свіжим гірським повітрям, харчуватися на протязі відпочинку свіжими екологічно чистими продуктами.

Карпатський регіон має окремі центри, в яких екологічний туризм є провідною та найбільш перспективною сферою господарства – це Закарпатська, Львівська, Івано-Франківська, Чернівецька області.

Кожна вказана область має велику кількість природних об'єктів, які є цікавими для туристів. Наприклад, на Закарпатті знаходяться НПП «Синевир», міжнародний біосферний резерват «Східні Карпати» та Карпатський біосферний резерват, на Львівщині – НПП «Сколівські Бескиди», в Чернівецькій області – Національний природний парк

«Хотинський», та багато інших.

Біосферний резерват «Східні Карпати» є частиною програми ЮНЕСКО «Людина та природа». Він був першим у світ тристороннім заповідником, бо знаходився на території трьох держав: України, Польщі та Словаччини.

Національний природний парк «Синевир» входить до списку світової спадщини ЮНЕСКО, як один з масивів Букових пралісів Карпат. На території парку знаходяться такі цікаві об'єкти як озеро Синевир, Музей Лісосплаву, пам'ятки дерев'яної архітектури, Музей архітектури та побуту «Старе село», багато дерев'яних церков.

Карпатський біосферний заповідник має міжнародне значення. Він був створений для збереження унікальних букових пралісів Карпат, а також для охорони та відновлення ендемічних видів флори та фауни.

У Карпатському регіоні екологічний туризм може стати галуззю спеціалізації та зробити вагомий внесок до бюджету України.

На основі наявних туристичних баз можлива організація пригодницького, спортивного туризму: альпінізм, піші походи, кінні прогулянки та інші види активного відпочинку.

Перспективний розвиток регіону полягав в оптимальному використанні природи без шкоди для екології, матеріально-технічної бази, географічних та історико-культурних особливостей, інтелектуальних та трудових ресурсів. Для створення ефективної туристичної системи, яка забезпечить екологічну безпеку Карпатському регіону та фінансовий добробут місцевого населення.

Однак, для туристів потрібно поновити уже наявну матеріально-технічну базу: бази відпочинку, кемпінги і т.д. А також налагодження маркетингової стратегії для популяризації цього виду туризму.

Отже, розвиток зеленого туризму в Карпатському регіоні є перспективним напрямком в туристичному бізнесі України. Оскільки в регіоні наявний рекреаційний потенціал, трудові ресурси, а також велика кількість атрактивних місць для туризму.

Список використаних джерел:

1. Рошко Н.Б. Збірник наукових праць Буковинського університету. Економічні науки. Розвиток сільського зеленого туризму в Україні. Випуск 7. 2011 р. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/roshko.htm
2. Інформаційно-аналітичний портал АПК України. Сільський туризм – як інструмент ефективного розвитку сільської території. URL: <https://agro.me.gov.ua/ua/napryamki/rozvitok-silskih-teritorij/silskij-turizm>
3. Сайт міста Сколе. Важливі напрямки розвитку туризму в регіоні Українських Карпат. URL: <http://skole.com.ua/uk/papers/13-turizm/40-kturism.html>
4. Офіційний сайт туроператора «Відвідай». Садиби зеленого туризму. URL: <https://vidviday.ua/blog/zelenyi-turyzm-v-karpatakh/>

УДК 640.432

*Олена Твардовська,
студ., 4 курсу,
спец. «Туризм»
(Ужгород, Україна)*

ШЛЯХАМИ КАРПАТСЬКИХ РІЧОК НА БОКОРАШАХ. ТУРИСТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ЕКОЛОГІЧНИХ МАРШРУТІВ

Актуальність дослідження. Екологічний туризм із його величезними рекреаційними й пізнавальними можливостями покликаний формувати суспільну свідомість щодо охорони та раціонального використання природних ресурсів. На території Закарпатської області є значний гідропотенціал для розвитку екологічного туризму на річках. Проте саме

нестабільна екологічна політика як місцевих, так і органів влади змушує задуматись над тим, як антропогенний вплив впливає на туристичну привабливість краю.

Постановка наукової проблеми та її значення. У багатьох країнах екологічний туризм стає невід'ємною частиною всіх видів туризму, інтегрує їх у загальний процес, а завдяки своєму наочному просвітницькому та освітньому потенціалу є чи не єдиним регулятивним та формуючим поведінку важелем управління урбанізаційними процесами, раціонального природокористування та охорони природи. Він дає змогу зменшити антропогенне навантаження, зберігає незайману природу й сприяє збагаченню природних цінностей не тільки за допомогою екологічної просвіти, але й за рахунок коштів, що спрямовуються з прибутків від екологічного туризму на вирішення цих завдань. Тому дослідження екологічного туризму та його потенціалу мають важливе теоретичне та практичне значення. Зокрема, з проблематики антропогенного впливу на стан водних артерій Закарпаття та загалом екологічної ситуації в Україні займалися як вітчизняні, так і закордонні вчені, а саме: О.М.Маринич, П.С.Пеняк, Г.І.Швець, Г.О.Сорокіна, В.В.Храбовченко, О.О.Любіцева, Ю.А.Штюрмер та інші.

Метою дослідження є аналіз екотуристичного потенціалу річок Закарпаття..

Результати дослідження. Екологічний туризм є порівняно новим поняттям в туристичній діяльності. Основна причина виникнення екологічного туризму знаходиться в невідрегульованості відносин у системі «суспільство–природа», або в туристичній інтерпретації «туризм–екологія».

Здавна, Закарпатська область була відома своїми водними ресурсами. Фактично, по річках можна повністю вивчити спадщину Західної частинки України. Важливим є той факт, що річки приносили прибуток місцевим у давні часи. До прикладу, можна говорити про бокораші.

Бокораш – плотогон, який сплавляв ліс гірськими ріками. Оволодіти цим ремеслом могли сильні, витривалі та сміливі чоловіки.

На сьогоднішній день, більшість областей України, які мають широку доступність до водних об'єктів, шукають шляхи реалізації турів саме з метою пізнавального туризму. Гідрографічна мережа Закарпатської області складається зі 152 річок, завдовжки понад 10 км кожна. Всі вони належать до басейну Тиси (ліва притока Дунаю), що протікає вздовж південної межі області. Найбільші її притоки в межах області – Тересва, Тересля, Ріка, Боржава. До басейну Тиси належать ще дві великі річки Закарпаття – Латориця і Уж. Більшість річок області протікають серед хребтів та гір Українських Карпат, тому належить до річок гірського типу. Річки, які виходять на Закарпатську низовину, у нижній течії мають ознаки рівнинних річок. Окрім того, більшість сіл, що мають туристичну привабливість, розташовані саме в доступних місцях, де є чудові водні шляхи.

Регіони України мають відмінні природно-географічні та соціально-економічні передумови розвитку екотуризму, а отже, неоднаковий екотуристичний потенціал. Якщо ми говоримо про річки Закарпатської області, то перше, що приходить на думку більшості – це рафтинг. Рафтинг по гірським річкам є екстремальним заняттям, що передбачає певну долю ризику для життя та здоров'я учасників. Однак при відповідній складності ділянки річки, рівню підготовки групи, при дотриманні необхідних норм безпеки, і найважливіше, при супроводі професійного гід-інструктора, дане заняття є відносно безпечним та доволі захоплюючим. Рафтинг – це сплав групи людей по річці на спеціальному надувному судні, яке називається «рафт». Слово «рафтинг» походить від англійського слова «рафт», що в перекладі означає «пліт», хоча у сучасного рафта з традиційним дерев'яним плотом мало спільного. По суті рафт в сучасному розумінні – це надувний човен спеціальної конструкції, з пружним корпусом, виготовленим із сучасних синтетичних матеріалів, місткістю від 4 до 20 чоловік. Найбільш поширеними є човни місткістю 6-8 осіб. Головною рисою рафта є його висока стійкість на воді та універсальність застосування. Такий собі всюдихід-універсал. Чим не справжні бокораші? Управління даним видом транспорту є важким процесом. Це свого роду аналог давно забутого історичного атрибуту професійної діяльності закарпатців.

Використання рафта може бути досить різноманітним – починаючи з одноденною сімейної прогулянки по спокійній воді, і закінчуючи застосуванням його в тривалих експедиціях або при проведенні рятувальних операцій. Але, найбільшою популярністю користується рафтинг по так званій «білій воді» – сплав в бурхливому, стрімкому потоці гірської річки з проходженням різноманітних її порогів, зливів, бочок та інших водних перешкод.

Враховуючи умови, в яких часто проходить сплав, обов'язковим є використання спеціального захисного спорядження. Для того, щоб зменшити ризик для життя і здоров'я у таких агресивних умовах, необхідні такі елементи спорядження, як спеціальний шолом для захисту голови і рятувальний жилет. Також може знадобитися спеціальне взуття, і термоізоляційний одяг, оскільки гірські річки не відрізняються особливо теплою водою, так як часто беруть свій початок на льодовиках високо у горах, а течуть у глибоких тінистих ущелинах.

По здійсненню сплаву кожен з туристів, що міг би стати складовою частиною цільової аудиторії, яку ми розглядаємо, та розглянути наступні історико-архітектурні пам'ятки:

1 варіант:

- Ужгородський міст,
- Ужгородський замок,
- Перечинщину з її неймовірно цікавими фермами,
- Ужанський національний парк,
- Лумшори.

2 варіант:

- Воловець з красивими панорамами,
- Свалявщину з її життєдайною силою природи,
- Чинадіївський замок,
- Мукачево загалом, як об'єкт туристичної привабливості.

Усі маршрути можна скомбінувати, в залежності від маршруту. Окрім того, Закарпатська область має високі показники з надання засобів розміщення для поціновувачів екологічного туризму.

Висновки: Закарпатська область – неймовірний край, в якому можна поєднати різні види туризму. Судячи з того, що ми запропонували в даному дослідженні, можна зробити висновок, що екологічна ситуація в Україні та регіоні є в не досить доброму стані, проте, якщо спрямувати туризм саме на комбіновані тури з поєднанням і водного туризму, і джайлоо-туризму, а також історико-пізнавального, тоді ми можемо виховати в населення любов до природи та мінімізувати усі ризики настання екологічної катастрофи та перенасичення головних DESTINACIЙ туристами. Таким чином, зберігши первозданність природи та презентуючи істинну красу культурного надбання краю.

Список використаних джерел:

1. Регіональна Стратегія розвитку Закарпатської області на період 2021-2027 років. Офіційний веб-сайт.
URL: http://dftr.minregion.gov.ua/foto/projt_reg_info_norm/2020/01/191228_rsr_2027.pdf (дата звернення 30.03.2021).
2. Любіцева О. О. Розвиток екологічного туризму в Україні / О. О. Любіцева, К. Сташук // Економічна та соціальна географія : наук. зб. / ред. кол. : С.І. Ішук (відп. ред.) та ін. – Вип. 53. – К., 2002. – с. 189.
3. Сорокіна Г.О. Екологічний туризм : навч. посіб. / Г. О. Сорокіна; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». – Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2013. – 206 с.
4. Професії, які стали історією: Як закарпатські бокораші на кляузах заробляли. Веб-сторінка. URL: <https://zak.depo.ua/rus/zak/profesiyyi-yaki-stali-istorieyu-yak-zakarpatski-bokorashi-29012016180000> (дата звернення 30.03.2021).
5. Рафтинг. Туристичний портал «Про Закарпаття»: офіційний веб-сайт. URL: <https://zaktour.gov.ua/active-tourism/rafting/> (дата звернення 30.03.2021).

УДК 640.432

Аліна ЧОНКА
студ. 4 курсу,
спец. «Туризм»
(Ужгород, Україна)

ПРОВІДНІ ДУМКИ ЩОДО РОЗВИТКУ КУЛЬТУРНО-ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ НА ПРИКАРПАТТІ

Актуальність дослідження. Івано-Франківщина багата на історико-культурну спадщину. За кількістю пам'яток архітектури та містобудування область одна з найменших за територією та населенням посідає друге місце в Україні. В даний час в області під охороною держави перебувають 1360 пам'яток архітектури, в т. ч. 87 пам'яток національного значення, переважна більшість з яких - це пам'ятки дерев'яної і мурованої архітектури [2, с.117].

Велику цінність мають історичні сакральні споруди. Тут, окрім збережених чи відновлених пам'яток (храм святого Пантелеймона XII ст., церква Різдва Христового XIII-XVIII ст., Успенська церква XVI ст., літописні Галичина могила та Княжа криниця), є ще фундаменти 14 церков XII-XIII ст., залишки печерних монастирів, фортифікаційних споруд тощо.

Перспективним є включення до програм перебування туристів відвідання замків, які збереглися на території області але потребують ретельної реставрації. Серед фортифікаційних укріплень Івано-Франківської області привертають увагу розташовані на берегах Дністра Раковецький і Чернелицький замки в Городенківському районі.

Раковецький замок було збудовано в середині XVII ст. біля с. Раковець. У 1657 р. замок витримав облогу козаків, а через 10 років татар, але 1676 р. був пошкоджений турецькою навалою. Після відбудови він продовжував виконувати оборонну функцію але у 1763 р. було остаточно зруйновано. До наших днів збереглися оборонна вежа та залишки фортечної стіни. Значно краще зберігся Чернелицький замок у східній частині смт. Чернелеці. Цей замок було зведено в середині XVII ст. вроцлавським воєводою Михайлом Чарторийським. Першого руйнування він зазнав під час визвольної війни українського народу під проводом Богдана Хмельницького, але в 1659 р. був відбудований. Удруге постраждав під час турецької агресії 1672-1676 рр. Центральна оборонна вежа має арочний в'їзд із порталом, оздобленим білим каменем, над яким на фронтоні збереглися залишки шляхетського гербу [1, с.30].

Особливе місце займає Червоногрудський замок. Замок з'явився ще за літописних часів, а у XIX ст. його було перебудовано на вишуканий палац у романтичному стилі неоготики. До нашого часу збереглися дві білокаміні вежі з зубцями-мерлонами на верхівках.

Івано-Франківщина є батьківщиною багатьох видатних діячів. На просторах Івано-Франківської області народилися керівник опришківського руху О. Довбуш, сподвижник Б. Хмельницького С. Височан, письменники І. Вагилевич, В. Стефаник, М. Черемшина, Л. Мартович, М. Підгірянка, мистецтвознавець С. Гординський, композитор А. Кос-Анатольський, художники Я. Пестрак та В. Касіян, скульптори М. Бринський та Г. Крук, провідні діячі національно-визвольного руху Д. Вітовський та С. Бандера. Ці особистості внесли великий вклад в історико-культурний потенціал краю.

Івано-Франківщина відома як одна з етнічно найоднорідніших областей України, частка українців становить 94,7 % від усього населення. Завдяки цій обставині та периферійному положенню області тут впродовж багатьох століть зберігаються автохтонні традиції народної української культури. У етнографічних районах краю збереглися різні види художніх народних промислів і ремесел (різьбярство, кушнірство, писанкарство, мосяжництво, кераміка, ткацтво, вишивання, лимарство, боднарство, сироваріння тощо). Дерев'яні гуцульські й бойківські церкви, гражди, малі архітектурні форми відомі в усьому світі. Визначним центром гуцульського мистецтва є Косів. І зарубіжні, і вітчизняні туристи вважають за необхідне відвідати знаменитий косовський ярмарок та придбати для себе мистецькі вироби. Популярними серед туристів є Коломия, Верховина, Болехів.

На території області розташовані численні музеї та їх кількість постійно зростає. За даними Головного управління статистики в Івано-Франківській області якщо у 1995 р. було 8 музеїв які відвідали 199,2 тис осіб, то через десять років у 2005 р кількість музеїв вже становила 18, а численність відвідувачів - 447,5 тис. У 2014 році кількість музеїв зросла до 24, а чисельність відвідувачів - 450,5 тис. Чисельність екскурсантів на внутрішньому ринку Івано-Франківщини 2014 р. досягла 1019836 осіб [3].

Відомою туристичною атракцією є Івано-Франківський обласний краєзнавчий музей, який займає будівлю міської ратуші у центрі Івано-Франківська. Фонди Івано-Франківщини налічують понад 110 тис. одиниць з поміж яких: етнографічна, археологічні, палеонтологічні, філателістична (одна з найбільших в Україні - понад 25 тис. одиниць зберігання), нумізматична колекції. Також у фондах музею документи, стародруки XVII-XVIII ст. ікони, зброя, живопис XIX-XX ст. тощо. Експозиція музею детально ознайомлювати туристів з природою, культурою, історією та побутом Прикарпаття.

Один із надзвичайно цікавих музеїв є історико-меморіальний музей Степана Бандери, присвячений особистості, іменем якої називався національно-визвольний рух 1940-50-х рр. XX ст. за побудову та утвердження української держави. Експозиція музею ілюструє державотворчі процеси початку XX ст., розкриває середовище в якому ріс і виховувався Степан Бандера, а також постать Провідника ОУН, його життя та революційну діяльність.

Щороку тисячі туристів відвідують Прикарпаття, щоб прийняти участь в різноманітних фестивалях, ярмарках, виставках. На протязі 20 років відбувається фестиваль гуцулів, на який приїжджають з різних країн Молдови, Румунії, Польщі, Естонії, США. Під час проведення цього фестивалю відбуваються виступи народних танцювальних колективів, працюють майстри народного мистецтва, відбувається дегустація національних страв.

Також користується популярністю фестиваль Медовий Спас у Коломійі, під час якого обмінюються досвідом бджоларі з усієї України та напрацьовують спільну стратегію дій щодо подальшого розвитку бджільництва на теренах нашої держави.

Отже, Івано-Франківська область має значний потенціал для розвитку історико-культурного туризму. Перспективними напрямками є залучення музеїв до екскурсійної діяльності, відновлення замків та інших фортифікаційних споруд, розвиток фестивального туризму.

Список використаних джерел:

1. Головчанська У.О. Пам'ятки, історія Прикарпаття: навч. посібник. У.О. Головчанська. Івано-Франківськ: ІМЕ, 2002. - 92с.
2. Кіндрачук Н. Історико-культурна спадщина Карпатського регіону України: сучасний стан та перспективи. Надія Кіндрачук. Історико-культурні пам'ятки Прикарпаття та Карпат - важливі об'єкти в розвитку туризму. Збірник матеріалів II Всеукраїнської науково-практичної конференції. Львів, 24-25 квітня 2014 р. С.116-121.
3. Головне управління статистики в Івано-Франківській області . Офіційний сайт: <http://www.ifstat.gov.ua>.

УДК 338.483

Мар'ян ЯЛЬЧ
студент 1 курсу
спеціальність «Туризм»
(Ужгород, Україна)

ЗАКАРПАТСЬКІ ЗАМКИ ЯК ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНІ РЕСУРСИ ТА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ В ЕКСКУРСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Актуальність дослідження. Закарпаття – це край поєднання давньої та сучасної архітектури. Особливу увагу привертають архітектурні пам'ятки доби середньовіччя — замки. В краї нараховується близько 12 таких пам'яток, з них на даний час 9 замків є зруйнованими і знаходяться в стані руїн, інші знаходяться в задовільному стані та використовуються, як музеї. Ці архітектурні пам'ятки є історико-культурною спадщиною області. Розглянемо найвідоміші з них.

Мета: розкрити історичні відомості, значення Закарпатських замків у екскурсійній діяльності та визначити шляхи залучення людей до вивчення культурної спадщини краю.

Ідея: використання фортифікаційних пам'яток Закарпаття у розвитку туризму та екскурсійній діяльності краю.

Обласний центр м.Ужгород славиться своєю архітектурою, однією з перлин цього міста є Ужгородський замок — фортифікаційна споруда в Ужгороді. Розташований поруч на вулиці Капітульній. Нині використовується, як красназнавчий музей. Перші згадки про замок відносяться до IX століття. В кінці X на початку XI століть, коли рівнинна частина Закарпаття підпала під владу комітату Унг. У період 1322–1691рр. перебував у володінні роду Другетів. На рубежі XVII — XVIII століть Ужгородським замком володіли Міклош Берчені та Крістіна Чакі. В 1775 році ужгородська твердиня потрапляє за наказом імператриці Марії-Терезії в руки Мукачівської єпархії . З 1946 року і по сьогодні в стінах замку розташований Закарпатський красназнавчий музей, який досить добре зберігся і представляє собою шедевр середньовічного романського стилю. Однак тут є і готичні риси з ознаками ренесансу. В палаці, який був перетворений на музей, нараховується понад 40 приміщень. Дана пам'ятка архітектури славиться легендами та міфами та залишається одним найвідвідуваніших туристичних об'єктів Ужгорода й України, Також у 2009 році, Ужгородський замок посів II місце у конкурсі «7 чудес Закарпаття»[1,с.208].

Найкрасивішим за архітектурою в Закарпатській області вважається замок Паланок або Мукачівський замок. Унікальний зразок середньовічної фортифікаційної архітектури з поєднанням різних стилів, пам'ятка архітектури національного значення. Точний час заснування замку невідомий, але в документах, які позначаються XI століттям, він уже згадується. З 1396 по 1414 рік замком володів Подільський князь Федір Коріятович. У 1622

році за умовами Микульської угоди Мукачівський замок перейшов у володіння Габора Бетлена. У 1633 р. Мукачівський замок придбав Трансільванський князь Юрій І Ракоці. З 1703 по 1711 рр. замок став оплотом національно-визвольної війни угорського народу проти австрійського гніту, яку очолив син Ілони Зріні Ференц II Ракоці.

Нині цей замок — один із найкраще збережених у країні. Він ніколи не стояв пустою, що й стало певним чином причиною доброго збереження: тут була резиденція князів, політична тюрма, навіть ПТУ для трактористів. Нині це історичний музей і третє за успішністю підприємство у місті Мукачево [2, с.49]

Невицький замок — одна із найстаріших споруд Закарпаття, що має міжнародне значення. Замок — розташований біля села Кам'яниця Ужгородського району Закарпатської області. Перші згадки відносять до початку XIV ст. як опорна база місцевого феодалного бунту проти королівської влади Карла Роберта Анжу. У XIV ст. замок переходить до володінь роду графів Другетів, які будують на місці дерев'яного замку кам'яний. У 1644 році під час релігійних воєн трансільванський князь Юрій І Ракоці зруйнував замок. Будівля унікальна в усій Україні за своєю еліптичною конструкцією та нагадує ірландські замки. Навколишня природа Закарпаття посилює ефект від побаченої фортеці. Тут сплелися краса природи та холодна неприступна кам'яниця. Не зважаючи на те, що більша частина споруди зруйнована, до неї тягнуться кожного року тисячі туристів з усієї Європи [3, с.80].

Чинадіївський замок інша назва — Замок «Сент-Міклош», пам'ятка архітектури XIV—XIX століть розташований у с. Чинадійово, що поблизу міста Мукачево Закарпатської області. Збудований у XV ст. бароном Переньї, замок став центром Сент-Міклоської домінії. Його споруджено за взірцем древніх романських феодалних твердинь. Двоповерхова будівля з двома триярусними вежами, стінами завтовшки метр, обширними підвалами та віконцями-бійницями слугувала для захисту не лише прилеглого поселення. У замку функціонують Туристичний інформаційний центр "Сент-Міклош", історико-краєзнавчий музей, концертний і конференц-зали, картинна галерея, зал для шлюбних церемоній. У перспективі замок може стати культурно-мистецьким та туристичним центром Мукачівського району [4].

Відвідуючі цікаві архітектурні пам'ятки Закарпаття, кожен з нас може цікаво провести час, в Ужгороді, Мукачеві та Чинадієві можуть запропонувати унікальні авторські екскурсії. Наприклад, у замку Паланок є нічна екскурсія з факелами, а в Ужгороді проводять екскурсії-квести як для дітей, так і для дорослих. Неподалік від обласного центру знаходяться — стіни живописного Невицького замку, в якому також можна проводити стилізовані міні-вистави, використовуючи легенди замку, які перенесуть в епоху середньовіччя. Це чудова можливість відпочити і гарно провести час. Саме так можна впливати на якість туристичного продукту та більше дізнаватись про наші природні, культурні, архітектурні пам'ятки.

Список використаних джерел:

1. Р.Офіцинський. Екскурсії Ужгородом книга І «Туристичні екскурсії Закарпаття», 2017 – 208 с.
2. Тарас Палков. Замки України. Історія та легенди. -Л.: Ладекс, 2011-49 с.,
3. Дзембас О. В., Кобаль Й. В. Невицький замок: Історичний нарис. — Ужгород: ВАТ "Видавництво «Закарпаття», 2005 – 80 с.
4. Олег Супруненко. Замок "Сент-Міклош", видатний та невідомий, 2008.